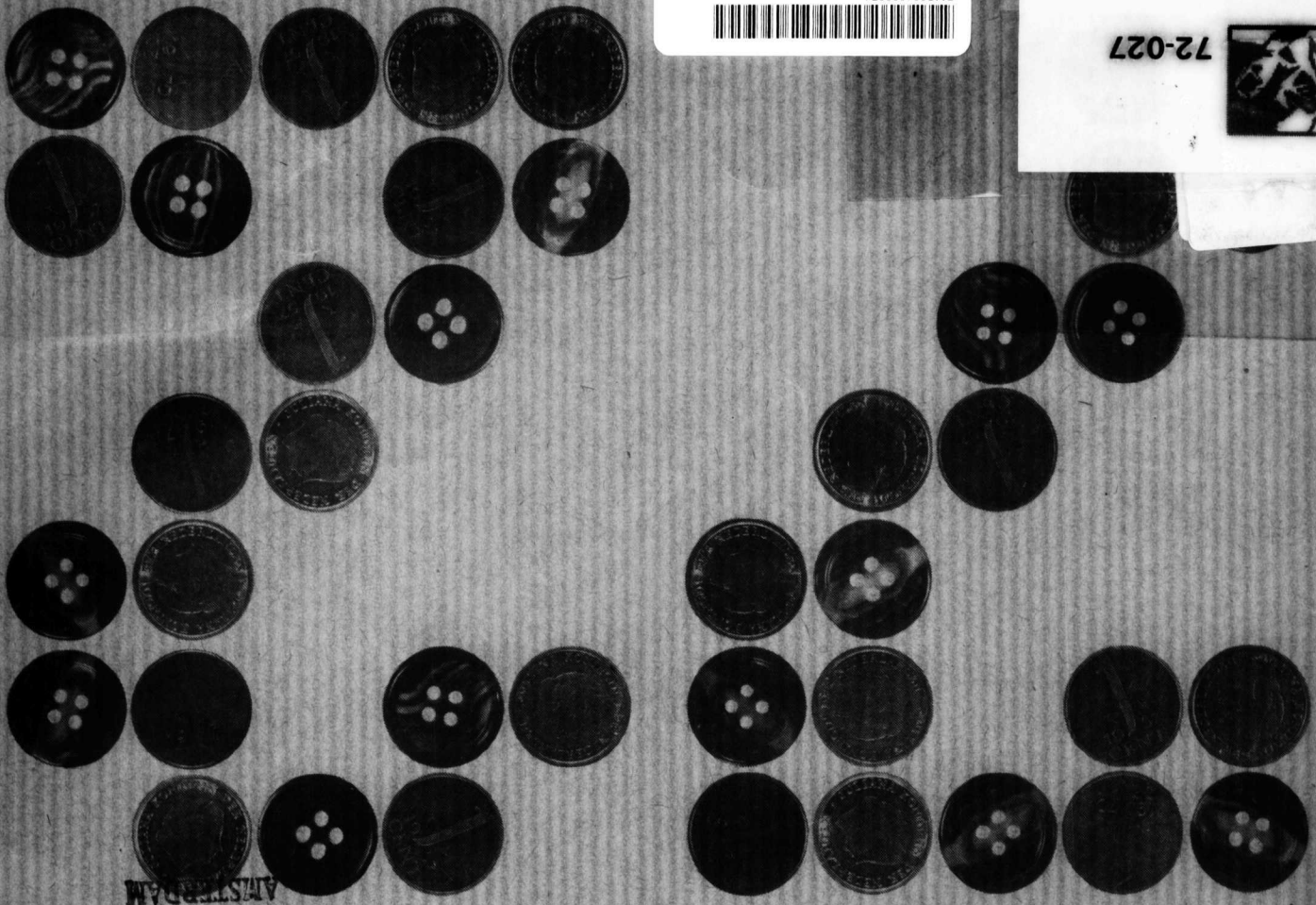
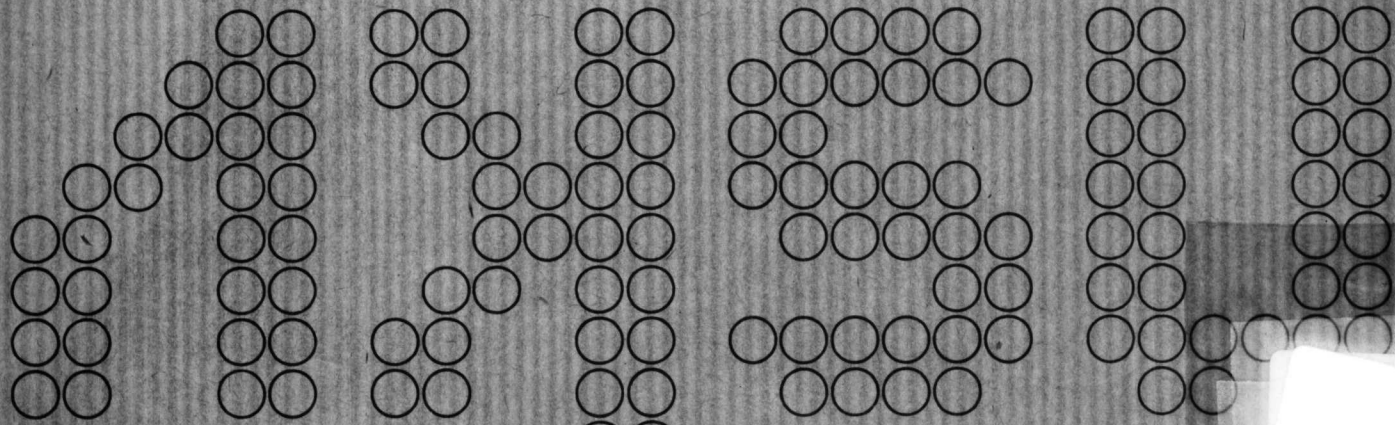

Grize Literatur
S1109
BMS001003974

72-027

Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

en stellingname over kunstzinnige vorming

81109

le eae.

Dr. E. BOEKMASTICHTING
AMSTERDAM

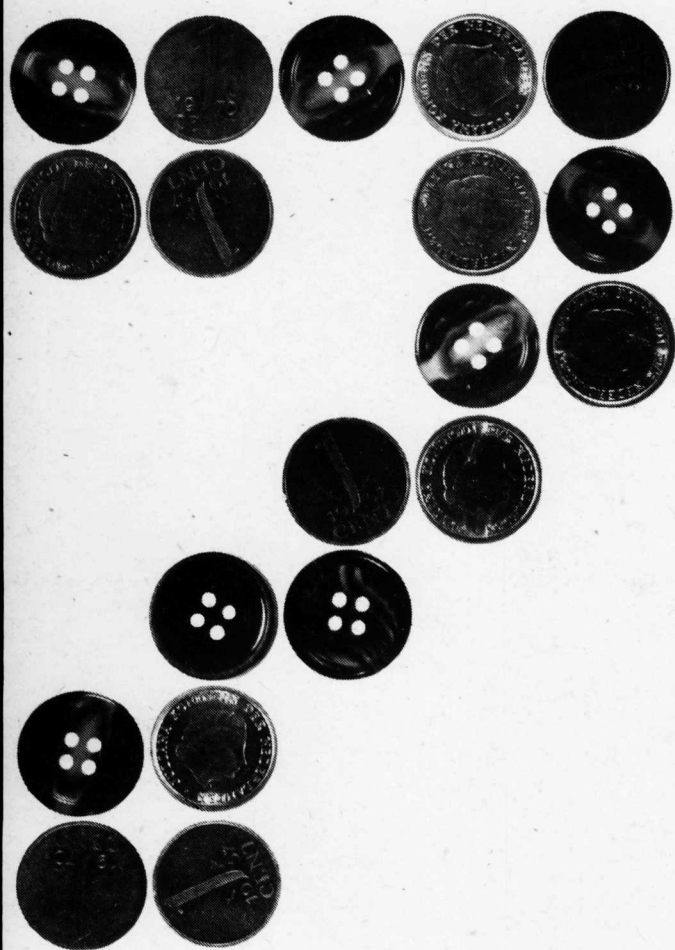
DEC 1942

NSKV 72

81109

Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

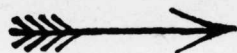
Informatie en stellingname over kunstzinnige vorming

Inhoud

7	Een nieuw bericht
8	Hoe 'fundamenteel' is de betekenis van de kunstzinnige vorming in feite?
16	Een onderzoek naar doelstellingen
23	De praktijk in drie modellen
28	Eisen stellen aan de kunst
34	Niet meer expressie
41	Meer expressie
46	De positie van een landelijk instituut
50	71/72 in 't kort
64	Bestuur en medewerkers
65	Kunstzinnige vorming in de Tweede Kamer
70	Andere NSKV-publikaties

Een nieuw bericht

uit het werk van de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming ligt nu voor u: *NSKV '72 - informatie en stellingname over kunstzinnige vorming*. Inzichten, ervaringen en bevindingen van de staf van de stichting.

Meer dan bij de twee voorgaande jaarboekjes, die in de keuze en de uitwerking van de onderwerpen nog duidelijk een afspiegeling waren van de wisselvalligheid in denken, is bij deze verzameling opstellen sprake van een in elkaar grijpend en verdiept geheel, waardoor -dachten wij- veel aan helderheid is gewonnen.

Gezamenlijke stelling is: kunstzinnige vorming krijgt pas werkelijke kansen daar waar zij het meest noodzakelijk is, in de plaatselijke situatie. Dat vereist nogal wat. Een gedecentraliseerd beleid, bezinning op doelstellingen, doen van keuzen, stellen van voorwaarden, vinden van werkvormen, en nog veel meer.

Op eigen wijze, vanuit het werkgebied waarin zij staan, geven de NSKV-medewerkers hun visie op deze zaken, die steeds dringender de aandacht vragen, getuige de toenemende verzoeken om advies van lokale overheden en instellingen.

Wie verwacht in dit boekje het verlossende woord te vinden komt bedrogen uit; wie met ons probeert mee te denken over en mee te zoeken naar betere mogelijkheden voor de kunstzinnige vorming zal uit NSKV '72 voldoende inspiratie kunnen putten.

Hoe 'fundamenteel' is de betekenis van de kunstzinnige vorming in feite?

In het denken over cultuurpolitiek begint de kunstzinnige vorming her en der verhoogde aandacht te krijgen. Het is opmerkelijk hoeveel erover is geschreven en gezegd sinds dit land werd gestraft met een kabinet dat de cultuur niet erg welgezend was, getuige vooral het ongenueanceerd hanteren van een economisch instrument als het profijtbeginsel en het tegelijkertijd afstoppen van de noodzakelijke groei van een ver achtergebleven gebied. De strijdigheid hiervan met een geformuleerd beleidsdoel van die gelukkig achterhaalde regering in haar verklaring van 3 augustus 1971 - *'de regering ziet het als een belangrijke opdracht om in nauw overleg met alle betrokkenen een cultuurbeleid te voeren, dat zich richt op sociale en culturele ontplooiing van de burgers en met name de eigen creativiteit bevordert'* - is inmiddels op knooppunten van onderwijs en cultuur pijnlijk zichtbaar geworden. De belemmeringen die de *'sociale en culturele ontplooiing van de burgers'* hoe dan ook al in de weg staan zijn door de financiële drempelverhoging en de beknotting van de stimuli alleen maar versterkt. Daar kan de kunstzinnige vorming als werktuig om *'met name de eigen creativiteit'* van deze burgers te bevorderen weinig of niets aan verhelpen, zeker zolang haar werkelijke kansen eerder van gelukkig toeval dan van wijs beleid afhankelijk zijn. Binnen een verwrongen beleid is ze sneller gedoemd een handig lapmiddel te zijn dan een adequaat hulpmiddel.

Veel van wat erover te berde is en wordt gebracht dient dan ook met een flinke portie reserve te worden gezien. In zijn toelichting op de begroting 1972 van

CRM schreef minister Engels wel: *'In het kader van het kunstbeleid is de kunstzinnige vorming van fundamentele betekenis. Het, op welke wijze, zelf beoefenen van kunst naar eigen aard en aanleg behoort tot de vervollediging van het mens-zijn'*, maar voor het beleid is er nauwelijks iets concreets uit afgeleid, al kan ik me bij een dergelijke abstraktie ook niet zo bar veel voorstellen. Zolang de verkrotting van het kunstbeleid zelf niet is weggesaneerd, en daar zijn nog weinig positieve indicaties voor, kan de kunstzinnige vorming niet tot enige, laat staan *'fundamentele betekenis'* komen. Maar als dan die betekenis, in het gunstigste geval, volgens de ministeriële omschrijving komt te liggen bij *'het zelf beoefenen van kunst'* raken we onverwijld op het dode spoor waarop het kunstbeleid al enige jaren verkeert. De overaksentuering van het kunstzinnige en de weglating van het wezenlijke vormingsaspect zijn een miskennis van de ontwikkelingen die zich in het onderwijs en het cultureel werk scherper aftekenen, ze zijn er ook symptomen van dat het kunstbeleid nog weinig diepgang heeft en volstrekt onvoldoende samenhang vertoont met nauw verwante beleidsterreinen van de cultuur. De kunstzinnige vorming betrekken in een geïsoleerd kunstbeleid kan moeilijk anders worden verstaan dan als een goed gemeente, maar verkeerd gerichte poging om de rotte plekken van dat beleid toe te dekken. Zolang ze niet een van de basisgegevens van beleid is zal ze het onbetekenend randverschijnsel blijven dat ze is.

Ofschoon we van de (in de zomer van 1972 nog steeds

niet verschenen) kunstnota van CRM een breder ontwikkelde visie mogen verwachten, bieden de huidige opvattingen en feiten nog geen hoopvol perspectief. Dat kan ook feilloos worden afgelezen uit de toch al schriële begroting 1972, waarin de kunstzinnige vorming met een kaarsje te vinden is onder drie artikelen: 'muziekscholen' en 'kunstzinnige vorming voor de jeugd', horend bij kulturele zaken en 'amateuristische kunstbeoefening en volkscultuur' horend bij volksontwikkeling en recreatie. De publieksactiviteiten van toneelgezelschappen, orkesten en musea houden wij erbuiten, omdat ze binnen de begrotingscijfers niet rechtstreeks zijn aan te wijzen en omdat ze niet per definitie tot de kunstzinnige vorming kunnen worden gerekend. De genoemde drie artikelen samen leveren de som op van f 12.343.000,— tegen f 10.736.000,— in 1971, waarbij de groei uitsluitend is bestemd voor salarismaatregelen en autonome kostenstijgingen. Relateren we deze bedragen aan het totale budget voor kulturele zaken en volksontwikkeling en recreatie, dat voor 1972 f 730.679.400,— en voor 1971 f 698.199.500,— beloopt (respektievelijk 2,33% en 2,17% van alle rijksuitgaven!), dan komen we in 1972 op 1,69% en in 1971 op 1,53%, op de kop af 0,16% meer. Waarmee exakt wordt aangegeven hoe groot de 'fundamentele betekenis' in werkelijkheid is.

Desondanks hield de minister van CRM in het begrotingsdebat in de Tweede Kamer, november 1971, de kunstzinnige vorming hoog. Daarin gesteund door regeringsgezinden en oppositionelen. Fraaie pleidooien

voor heroriëntatie van het beleid op de kunstzinnige vorming, zoals ze op het Binnenhof nog niet eerder werden vernomen; ze zijn het daarom waard in dit boekje herdrukt te worden. Met name de woordvoerders van ARP en KVP hamerden op het wezenlijk belang ervan, hetgeen door de KVP later, als aanwijzing voor de begroting 1973, nog eens is herhaald in het 'Memorandum inzake welzijnsbeleid' dat aan de kunstzinnige vorming, amateuristische kunstbeoefening en artistieke experimenten eerste prioriteit toekent. Maar toen de oppositie in het zelfde debat uitdaagde om de konsekwenties uit de woorden te trekken en per amendement 1 miljoen gulden extra voor kunstzinnige vorming uit te trekken gaf men geen gehoor, zij het dat de muziekscholen alsnog een klein schepje er boven op kregen. Nu ga ik niet uit van het a priori dat elke politieke stellingname onmiddellijk in klinkende munt moet worden omgezet. Maar als een onderdeel van het beleid met nadruk wordt gekwalificeerd als van 'fundamentele betekenis' is het redelijk om aan te nemen dat daaraan uitdrukking wordt gegeven middels het voornaamste beleidsinstrument: de subsidiëring. Een schijntje van 1,69% op een bedrag van f 730.697.000,— kan met de beste wil niet langer worden geakcepteerd als het bewijs van deze kwalifikatie.

De vooruitzichten voor 1973 zijn, ondanks enige politieke interesse, niet beter dan voorheen, eerder slechter. Terecht vraagt de Raad voor de Kunst, evenals voor 1972, ook voor het komende jaar: 'uitbreiding van de voorzieningen ten behoeve van de kunstzinnige

vorming (in het bijzonder de muziekscholen)'.

In een nadere motivering van deze prioriteitskeuze wordt gezegd: *'Uitbreiding van de activiteiten op het gebied van de kunstzinnige vorming is van essentiële betekenis voor de verdere ontwikkeling van het artistieke en culturele leven in ons land, en tegelijkertijd een fundamentele voorwaarde om meer mensen de gelegenheid te geven vanuit eigen behoefte en levensoriëntatie de waarde van creativiteitsontplooiing in hun individueel en maatschappelijk bestaan te leren beleven'.* Deze compacte formulering doet wel meer recht aan de veranderde opvattingen over kunstzinnige vorming en doorbreekt in ieder geval de cirkel van de kunsten, toch maakt ze onvoldoende duidelijk op welke wijze *'de verdere ontwikkeling van het artistieke en culturele leven'* kan worden bereikt. Het is op zijn minst gewenst dat de Raad bij zijn verdere advisering uitwerkt welke gevolgen de kunstzinnige vorming in de hier gedefiniëerde doelstelling moet hebben voor het kunstbeleid. Ook zo'n algemeen uitgangspunt verplicht blijkbaar tot niets, want bij de advisering over de toneelsubsidies bijvoorbeeld zijn de gevestigde repertoire-gezelschappen onaangetast gebleven ten koste van vernieuwende groepen als Studio, Mickery, DAT, Proloog, Sater, Werktheater. Terwijl deze groepen in hun eerste gezamenlijke manifest *'Toneelvoorziening en toneelontwikkeling'* precies in de lijn van de eerder geciteerde doelstelling liggen als zij stellen: *'Wij willen toneel een middel laten zijn om de toeschouwers creatief te maken. En creatief betekent voor ons, dat de toeschouwers in*

staat zijn in te grijpen in de maatschappelijke en de persoonlijke situatie waarin zij leven, dat zij in staat zijn deze situatie voor zichzelf en voor anderen te verbeteren.' Het heeft nauwelijks effect gehad. De toneelbelangen in de Raad hebben de pot verdeeld volgens de bestaande sleutels, Studio is te licht bevonden, de overige zullen op een houtje moeten blijven bijten. Dit ene staaltje uit de praktijk van het advieskollege van de minister moge illustreren dat aanbevelingen voor nieuwe beleidskeuzen, zoals die voor de kunstzinnige vorming, nogal vrijblijvend zijn als men er zelf geen consequenties aan verbindt.

Een soortgelijk dilemma spreekt uit de kunstnota van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen, onder de slogan *'Met verbeelding'* verschenen in juni 1972. Een belangwekkend stuk, waarop de NSKV samen met de Federatie graag nader zal ingaan op punten waar het de kunstenaar een bijdrage wil laten leveren in de onderwijsvernieuwing. *'De rol van de kunstenaar in het onderwijs is tot nu toe een getrouwe afspiegeling van de randpositie die hij in de maatschappij inneemt. Kunstenaars komen nu meestal op school om hun kunsten te vertonen, en dan nog vaak te laat. Dat vertonen van kunsten heeft zeker zijn nut. Zulke initiatieven moeten worden voortgezet en uitgebreid. Maar aan dat vertonen van kunsten kleven ook nadelen. Kunstenaars worden zodoende op een eenzijdige manier bij het onderwijs betrokken. De leerlingen krijgen het idee dat creativiteit een toegift is. Eerst een uur wiskunde, dan lekker een uurtje toneelspelen. Struktureel veranderen al deze*

WEG MET DIE
ROMMEL.

„NA DE TWEEDE WERELD-
OORLOG is door de oudere ge-
neraties hard gewerkt aan de
opbouw van onze welvaartsstaat.
Maar te veel aandacht werd be-
steed aan de materiële vooruit-
gang, te weinig aan welzijnsbe-
leid voor de tegenwoordige en
komende generaties”. Dit is de
sombere conclusie van Ed Disch
(26), jeugdwerker bij een wijkso-
ciëteit in Maastricht.

de Koningin:

„De voortzetting van het maat-
schappelijk en cultureel welzijnsbe-
leid zal samengaan met een nadere
bezinning op de onderlinge samen-
hang van de activiteiten en op de
vraag wat binnen dat geheel priori-
teit zal moeten hebben.”

zich
nen
best
nin-
Ir
pun
ning
W

3
-
a
”
n
r
-
n
n

seum. Zij hebben 400 scholen onder-
zocht en gebleken is dat er grote be-
hoefte is aan beeldende kunst, maar
dat de besturen steeds met een kluitje
in het riet worden gestuurd. „Deze ge-
weldige vraag raakt,” aldus de werk-
groep, „ook de kunstenaars. Wij kun-
nen,” zo zei men, „met een gerust hart
aan het werk gaan. Alleen de sluis,
waardoor het werk heen moet deugt
niet”.

Minister Klompé
krijgt naar haar
vernoemde roos

Amsterdamse Keizersgracht
kunnen kinderen elke zondag-
middag van twee uur af
zelf hun toneelstuk maken.

Bijna niemand realiseert zich
dat één voorstelling van tv-toneel
met het matige cijfer voor kijk-
dichtheid van 15, evenveel publiek
trekt als in een heel jaar alle
voorstellingen samen van alle ge-
subsidieerde toneelgezelschappen.

als
tv-
cu
ki
He
ku
ee
zo
ov

voorafgaande jaren. „Tot nog toe was
er 's avonds een programma in de
schouwburg of het concertgebouw”
vertelt Wim Bary, „en overdag kon
men met verschillende kunstenaars
discussiëren. Uit een enquête die we
vorig jaar na afloop gehouden hebben
bleek echter dat de jongeren veel
liever uit verschillende mogelijkheden
wilden kiezen. Ze wilden ook zelf
meer creatief bezig zijn.”

aktiviteiten niets aan het onderwijs zelf. Daarom moeten kunstenaars worden betrokken bij het opstellen van en experimenteren met nieuwe methodieken in het hele onderwijs. Het zijn tenslotte niet de kunstenaars die het onderwijs moeten vernieuwen, maar de leerkrachten zelf. De NSKV zijn deze opmerkingen uit het hart gegrepen. Er ligt een heel program in opgetast dat wij in ons studieproject 'Kunstenaars op school' zullen trachten uit te diepen. Maar ook in deze stellingname overheerst de vrijblijvendheid, zolang de kunsten slechts naar de vorm worden bekeken, 'het vertonen van kunsten', en niet worden beproefd en veranderd op hun inhoud. Er wordt stilzwijgend vertrokken van de stelligheid dat de kunstenaars en hun kunsten goed zijn zoals ze zijn. Maar als men meer wil dan alleen 'vertonen', blijktens de bereidheid om de helpen bij de ontwikkeling van 'nieuwe methodieken', dan veronderstelt dat tevens de wil om zich bewust in te stellen op het onderwijs en de noodzaak om aan zelfverandering te doen. Maar van die gevolgtrekking word ik in deze nota nauwelijks iets gewaar.

Drie uitgesproken standpunten over kunstzinnige vorming vanuit de optiek van de kunsten op een rij. Van de minister van CRM, de Raad voor de Kunst, de Federatie van Kunstenaarsverenigingen. Ook toen vanuit een andere invalshoek de kunstzinnige vorming werd aangevreten, en wel door de beruchte 32-30-maatregel van minister Van Veen, zijn er weinig of geen harde konsekwentjes uit getrokken. En toch zou het, op basis van de principiële stellingname, voor de

hand hebben gelegen dat men fors verzet had ontketend tegen een dergelijke aantasting van de toch al geringe mogelijkheden van de expressievakken in het voortgezet onderwijs. De onderwijskundigen in de Tweede Kamer hebben wel tot het laatst tegengelegen, zo zelfs dat de heer Van Veen, wellicht tegen zijn zin, aan de eis van de Kamer moest toegeven om de expressievakken uit te zonderen van de lesurenvermindering. Maar de minister van O & W is naderhand mooi in de kaart gespeeld door het zogenaamde Lochems Overleg en kon met deze legitimatie alsnog de toch al zwakke positie van de expressievakken reduceren. Voor de Tweede Kamer heeft hij zich met enkele schijnbewegingen aardig weten te redden: hij beroept zich op de voortgang van het experiment eindexamen expressievakken, benadrukt de tijdelijkheid van de maatregel en annonceert een onderzoek 'naar de gang van zaken rond de expressievakken'. Over doel, inhoud, aard, vorm, opzet en planning van dit onderzoek en over een uitgewerkte probleemstelling met betrekking tot die bijzonder vage 'gang van zaken' is sindsdien niets bekend gemaakt.

Als de belofte van de bewindsman van onderwijs meer is geweest dan een obligaat gebaar, zou een dergelijk onderzoek moeten worden aangegrepen om betere inzichten te verwerven in de stand en in de ontwikkeling van de kunstzinnige vorming, zowel binnen als buiten het onderwijs. Er zou een breed georiënteerd onderzoek van kunnen worden gemaakt, dat het beleidsgebied van de kunstzinnige vorming verder zou moeten openleggen en de middelen zou moeten

aangeven voor het in cultuur brengen ervan. Juist omdat het schort aan beleidsrelevant onderzoek en dienovereenkomstige gegevens zou, naast de al begonnen studie naar de wenselijkheden en mogelijkheden van de didactiek en methodiek (de werkgroep-Ten Have), een systematische benadering meer recht doen aan de *'fundamentele betekenis'* van de kunstzinnige vorming dan alle plechtige wilsverklaringen tezamen. Zo'n onderzoek op de tweesprong van onderwijs en cultuur zou, opgenomen in een reeks makro-kulturele verkenningen, veel verder kunnen reiken dan de kunstzinnige vorming. Het zou het begin kunnen zijn van een doordenking van de doelstellingen van het volledige cultuurbeleid, een beleidsanalyse tot gevolg moeten hebben, een prognose en een planning op korte en lange termijn moeten veroorzaken. Alleen dan zou er iets terecht kunnen komen van de beoogde *'sociale en culturele ontplooiing van de burgers'* en met name van *'de eigen creativiteit'*. Het zou daarenboven een ideale kans zijn om de nog altijd gebrekkige coördinatie tussen O & W en CRM te bewerkstelligen. Maar ook voor zulke idealen zullen we het moeten hebben van een regering van progressieve signatuur, die met de inflatie niet tegelijk de cultuur bestrijdt.

De alledaagse werkelijkheid van de cultuur eist intussen steeds dringender de aandacht van de NSKV op voor ontwikkelingen die zich op plaatselijk niveau met oplopende frekwentie aandienen. Deze konfrontatie met de praktijk versterkt bij ons het besef dat het bestuderen van centrale problemen,

zoals die hierboven fragmentarisch zijn aangeduid, vaak te ver verwijderd is van de mensen en hun situaties waarover wij het hebben. Het stellen, onderzoeken en oplossen van centrale vraagstukken is noodzakelijk om de basisvoorwaarden te scheppen, om het raamwerk aan te leggen waarbinnen de kunstzinnige vorming zich kan voltrekken. De kunstzinnige vorming kan echter pas, net als alle emancipatorische activiteiten, haar ware gedaante krijgen in de levensvatbare omgeving van de school, het clubhuis, het buurthuis, het vormingscentrum, het creativiteitscentrum, de volkshogeschool, de muziekschool, de toneelclub, het gemengd koor. Gevangen in een kulturele en edukatieve infra-structuur, die nog ontbreekt, en gevoed door een beweeglijk en doorzichtig plaatselijk beleid, dat in ontwikkeling moet worden gebracht, worden de kansen werkelijk reëel. In een dergelijk gedecentraliseerd beleid, zullen ook sleutelbegrippen als kultuuroverdracht en cultuurspreiding, die de mislukking van een bovenaf-beleid verbeelden, moeten ruimen voor een democratischer principe als cultuurparticipatie.

Het langdurige proces dat hiervoor nodig is vereist ook een uitgekende herverkaveling van taken en middelen tussen centrale en lokale overheid, tussen landelijke en plaatselijke organisaties. Vandaar dat de NSKV zich als studie- en dienstencentrum steeds verder openstelt voor plaatselijke overheden en instellingen. Maar wat zij op lokaal niveau ook onderneemt of voorstaat, als centraal instituut zal de NSKV eerst optimaal kunnen functioneren als zij zou zijn omgeven door een netwerk

Hoe 'fundamenteel' is de betekenis van de kunstzinnige vorming in feite?

van plaatselijke en gewestelijke dienstencentra voor onderwijs en kultureel werk samen, waarin de kunstzinnige vorming haar *'fundamentele betekenis'* volledig tot gelding kon brengen. Voor een gerichte beleidsontwikkeling, die ook de realisatie van de permanente edukatie beoogt, zal een stelsel van dit soort centra een belangrijke voorwaarde zijn. Om een deugdelijke conceptie hierover boven tafel te krijgen is een vergaande studie van een dergelijk structureel complex dringend geboden. Weer een aardig punt van aandacht voor de nieuwe politiek, die hopelijk dieper zal doorstoten naar de fundamentele van de maatschappelijke veranderingsprocessen dan met welluidende maar tot niets verplichtende belijdenissen.

Paul Beugels
directeur

DEN HAAG, 21 jan. — De toekomst voor de raad voor de kunst is minder hoopvol geworden. De situatie waarin de raad verkeert is ongunstiger dan in de periode voorafgaande aan de actie, die de Nederlandse federatie van beroepsverenigingen van kunstenaars heeft ondernomen en waarmee een conflictsituatie is opgeroepen.

SUBSIDIE VOOR STUDIO MET DRIE TON VERMINDERD

uit de
KUNST

De Raad voor de Kunst heeft het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk een positief advies uitgebracht over voortzetting van de subsidie aan Studio, voor continuering van het experiment gedurende twee jaar. De Raad voor de Kunst adviseert hieraan niet de verplichting te verbinden tot het uitbrengen van produktes.

groep Studio gaf van „Het kind van de rekening”. Het stuk is bedoeld voor opvoering op onderavonden van het basisonderwijs. Het is een aanklacht tegen de achterstand die kinderen uit lagere sociale milieus op school hebben en daarna houden. De schrijver J. Bernlef maakte

DEN HAAG, 10 nov. — De VVD wil dat minister Engels van cultuur de subsidie aan toneelgroep Studio „fors verlaagt”. Ze vindt het bezoek aan de voorstellingen van Studio te gering en meent dat de groep in de tien jaar van zijn bestaan lang genoeg bezig is geweest met experimenteren.

GEEN GELD MEER VOOR EXPERIMENT

DEN HAAG, 31 jan. — De Nederlandse Vereniging van Toneelkunstenaars (NVT) heeft de directies van de gesubsidieerde toneelgezelschappen gevraagd om één lijn te trekken om de steeds sterker wordende tendens van bevoogding van hoger hand te kunnen doorbreken. De NVT heeft minister

Peter Schat op een gegeven moment deed uitroepen: „Wij zouden graag wat meer zijn dan uitsluitend de garnering van het establishment”. Wet-

De pleidooivorming voor de kunstzinnige vorming begint geschiedenis te maken, een geschiedenis die loopt via allerlei doelstellingen en activiteiten.

Kunstzinnige vorming wordt door kunstbevooreraars, pedagogen en agogen geroemd omwille van haar bijdrage aan de kunstzinnige aanleg, kunstzin of smaakontwikkeling, omwille van haar aksent op menselijke emoties als tegenwicht voor een eenzijdige intellectuele ontwikkeling, omwille van de belangrijke pedagogische funkties van zelfwerkzaamheid en samenwerking met anderen, omwille van het vergroten van expressieve vermogens, omwille van haar bijdrage tot de creativiteitsontwikkeling en tot een harmonische ontplooiing van de menselijke persoon, omwille van haar funktie voor een kritische waardering van de mens van zijn eigen situatie, van een bewuste en gerichte hantering daarvan.

Als deze motiveringen tot resultaten leiden, d.w.z. tot het beschikbaar stellen van financiële middelen door de diverse overheden, ontwikkelt zich een skala van activiteiten: schoolvoorstellingen, met bespreking en uitleg daarvan, invoering van nieuwe en verbetering van oude expressievakken in het onderwijs, kursussen voor bijscholing van het onderwijskader, inschakeling van kunstenaars in het onderwijs en vormingswerk, inrichting van muzische workshops, museumbezoek, bevordering van amateuristische kunstbeoefening, samenwerking van allerlei aard tussen onderwijsinstellingen, vormings- en kunstinstututen. Er worden organisaties in het leven geroepen om die

aktiviteiten uit te voeren: school-kunstkommissies, jeugdorkesten, jeugd-toneelgezelschappen, stichtingen voor kunstzinnige vorming, muziekscholen en andere instituten voor amateuristische kunstbeoefening, verenigingen, edukatieve diensten van musea, afdelingen van het kultureel jongeren paspoort, creativiteitscentra, enz.

Bovengenoemde doelstellingen en activiteiten hebben de kunstzinnige vorming stevig in het zadel geholpen. Maar wat is hun onderlinge relatie? Worden al die doelstellingen nog onderschreven? En fungeren ze als een toetssteen voor het werk? Worden de activiteiten bij een verandering van doelstellingen gewijzigd?

Een paar voorbeelden.

Organisatie, gemeente, vereniging A

Enkele mensen met belangstelling voor de kunsten beginnen ter plaatse de noodzaak van een beleid van kunstzinnige vorming te verdedigen, aanvankelijk met weinig sukses. Om de pleidooien kracht bij te zetten worden steeds nieuwe argumenten (doelstellingen) aangedragen. Eindelijk vinden die gehoor: Er komt een budget voor de kunstzinnige vorming, er komen mensen voor de uitvoering van het werk, er komt een kommissie, er komt een stichting.

Het werk begint: Men oriënteert zich in andere plaatsen, neemt de activiteiten daar als voorbeeld. Er gebeurt heel wat op het gebied van de kunstzinnige vorming. Er wordt heel wat werk verzet. De organisatie loopt

gesmeerd. Daarom is men tevreden. Het aantal activiteiten wordt de maatstaf voor de beoordeling. De doelstellingen worden bij gelegenheden (nota's) opgepoetst. Ze zijn geen criterium voor de beoordeling en bijsturing van het werk. Ze worden bij tijd en wijle herzien zonder konsekwenties voor het praktische werk. Ze zijn hun eigen leven gaan leiden.

Organisatie, gemeente, vereniging B

Op grond van de doelstellingen die in de beginfase van de kunstzinnige vorming zijn ontwikkeld zijn er allerlei activiteiten georganiseerd. Niet zonder succes:

Ze hebben bijgedragen tot de realisering van die doelstellingen. Bovendien zijn die doelstellingen in bredere kring aanvaard.

De werkers in de kunstzinnige vorming zijn inmiddels gaan twifelen aan de waarde van die oorspronkelijke doelstellingen. Zij willen andere doelstellingen nastreven en daarom andere activiteiten ontplooiën. Zij proberen hun 'afnemers' van de noodzaak daarvan te overtuigen. Zonder veel resultaat, want deze zijn inmiddels tevreden met het bestaande aanbod van activiteiten.

De nieuwe doelstellingen kunnen door gebrek aan medewerking van de 'afnemers' niet worden gekonkretiseerd. Ze blijven daarom in hun ogen 'kreten', ze blijven ongeloofwaardig. Voor de werkers in de kunstzinnige vorming betekent dit een impasse: enerzijds doelstellingen met activiteiten die men niet meer zinvol vindt, anderzijds zinvolle doelstellingen, die - bij gebrek aan medewerking - niet realiseerbaar blijken.

Herkent u deze ontwikkeling?

Hoe hebben doelstellingen en activiteiten zich in uw organisatie ontwikkeld?

En hoe is hun onderlinge relatie nu?

Voor een duidelijk gericht beleid in de kunstzinnige vorming is er een bewustzijn nodig van de doelstellingen die men wil nastreven, van hun relatieve gewicht, van hun onderlinge verband en van de konsekwenties daarvan voor het werk.

Dit artikel wil u daarbij een leidraad verschaffen in de vorm van een vragenlijst voor zelfonderzoek. U kunt de vragen beantwoorden samen met iedereen die voor de ontwikkeling van de kunstzinnige vorming in uw organisatie, gemeente, vereniging van belang is. Daartoe horen zeker ook de afnemers in onderwijs en vormingswerk. Wanneer zij niet worden ingeschakeld in het proces van bezinning riskeert u hun isolement, waardoor de vruchten van het zelfonderzoek gering zullen zijn (zie voorbeeld 'organisatie, gemeente, vereniging B').

I Inventarisatie van doelstellingen

- 1 Welke doelstellingen voor de kunstzinnige vorming worden er sinds het ontstaan van uw organisatie (afdeling, kommissie, enz.) genoemd in nota's, brochures, vergaderstukken en dergelijke? Welke doelstellingen worden erin, ongenoemd, voorondersteld?
- 2 Wanneer vindt u dat de activiteiten, die u nu binnen het kader van de kunstzinnige vorming onderneemt,

tot sukses leiden? Wat is uw maatstaf voor beoordeling? Naar welke doelstelling(en) verwijst die maatstaf?

- 3 Zijn er nog andere doelstellingen dan de voorafgaande, die u via de kunstzinnige vorming wilt nastreven?

II Ordening van doelstellingen

Voor men de geïnventariseerde doelstellingen kan ordenen is het nodig ze nauwkeurig af te bakenen of ze tot hun samenstellende componenten te herleiden. Alleen dan is een meerduidige interpretatie ervan te vermijden. Wil men bijvoorbeeld creativiteit bevorderen, dan is het noodzakelijk te verduidelijken welke creativiteit men bedoelt (kunstzinnige, sociale, individuele, groepsgerichte creativiteit, enz.). Wil men de zelfwerkzaamheid stimuleren dan is het nodig aan te geven over welke zelfwerkzaamheden men spreekt (individueel, groepsgebonden, technisch, kommunikatief, enz.). Bij emotionele vorming is het belangrijk welke emoties men wil ontwikkelen, bij het streven naar een harmonische ontplooiing van de mens moet dat 'harmonisch' mensbeeld worden uitgewerkt.

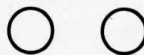
Wanneer de gevonden doelstellingen zijn verduidelijkt is het pas mogelijk om ze te ordenen:

- 1 Zijn al die uitgewerkte doelstellingen nog geldig voor uw organisatie? Welke niet? Welke wel?
- 2 Welke van de overblijvende doelstellingen vindt u het belangrijkste?
- 3 Als u er meer dan één het belangrijkste vindt hoe verhouden zich dan die verschillende belangrijkste doelstellingen ten opzichte van elkaar? En hoe

verhouden zij zich tot de minder belangrijke doelstellingen? En hoe verhouden zich die minder belangrijke doelstellingen onderling?

Er zijn steeds drie mogelijkheden:

- A Ze kunnen *onafhankelijk* zijn van elkaar. Bijvoorbeeld: een strikt technische kunstzinnige creativiteit en creativiteit op het sociale vlak. We kunnen een dergelijke relatie als volgt schematisch aanduiden:

- B Ze kunnen *afhankelijk* zijn van elkaar, zowel in nevenschikking als in onderschikking.

Voorbeelden:

Nevenschikking: sociale creativiteit en een kritische waardering van de mens van zijn eigen situatie beïnvloeden elkaar wederzijds. In schema:

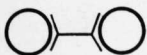

Onderschikking: expressieve vermogens dragen bij tot de mogelijkheid om met anderen samen te werken.

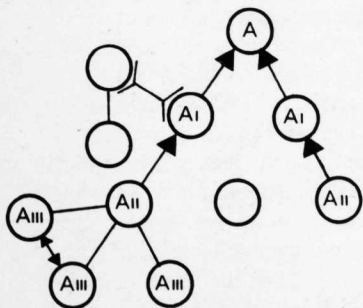
In schema:

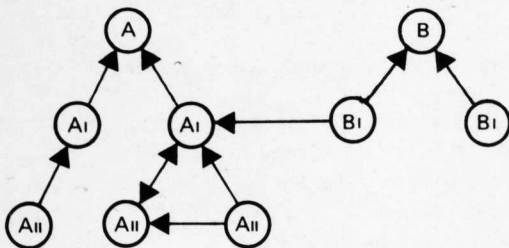
- C Ze kunnen onderling *tegenstrijdig* zijn. Bijvoorbeeld: een puur individualistische ontplooiing van de persoonlijkheid en het streven naar maatschappelijke bewustwording (zie pag. 24). In schema:

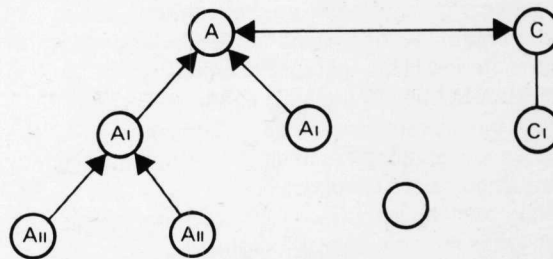
Al die paarsgewijze relaties kunnen vervolgens worden ondergebracht in één of meer totaalschema's. Weer een aantal voorbeelden daarvan:

Er is één centrale doelstelling (A), ten opzichte waarvan de andere worden geordend. Enkele blijken ervan afhankelijk te zijn; één is er onafhankelijk; twee zijn er, direkt of indirekt, tegenstrijdig mee.

Er zijn twee centrale doelstellingen (A en B), die onderling onafhankelijk zijn. Eén subdoel (B_1) is zowel ondergeschikt aan A als aan B.

Er zijn twee centrale doelstellingen (A en C), die elkaar wederzijds beïnvloeden, met elk onderling onafhankelijke subdoelen.

Een dergelijk schema kan worden aangevuld met subdoelen buiten het kader van de kunstzinnige vorming, die eveneens bijdragen tot de gekozen doelstelling. Het is goed om die op te sporen:

- om een valse monopolisatie van de kunstzinnige vorming te voorkomen;
- om vormen van samenwerking met instellingen met een zelfde doelstelling te onderzoeken.

III Operationalisatie van doelstellingen, d.w.z. het vertalen ervan in konkreet waarneembare verschijnselen. Met het invullen van een schema van doelstellingen hebben we natuurlijk nog geen garantie dat er iets van bespeurbaar zal zijn in het dagelijkse werk. Daarvoor is een tweede uitwerking nodig van de geordende

doelstellingen, een vertaling ervan in concreet waarneembare verschijnselen aan de hand waarvan het werk kan worden getoetst: als ik dit heb gekonstateerd in de praktijk van het werk, neem ik aan dat ik mijn doel heb bereikt en als ik dat niet kan konstateren, heb ik het niet bereikt. Alleen wanneer doelstellingen zodanig zijn uitgewerkt dat ze falsificeerbaar zijn, d.w.z. dat we kunnen vaststellen dat ze niet zijn bereikt, kan een vlucht in doelstellingen worden voorkomen.

Niet alle doelstellingen uit een schema kunnen rechtstreeks worden omgezet in concreet waarneembare verschijnselen. Sommige zijn daarvoor te abstrakt. Meestal neemt de abstraktie af in de richting van centrale doelstellingen naar subdoelen (van A naar A₁, van A₁ naar A₁₁, enz.). Het laagste subdoel in het ordeningsschema kan nog te abstrakt zijn om te verwijzen naar concrete verschijnselen en moet dan verder worden uitgewerkt.

Bijvoorbeeld:

Stel dat het bevorderen van de kunstzinnige creativiteit als laagste subdoel voorkomt in het schema. Hoe kunnen we die waarnemen? Niet elke kunstzinnige activiteit is creatief. Er kan bijvoorbeeld iets exakt worden gekopieerd; de maker voegt er niets nieuws aan toe. Er is pas sprake van kunstzinnige creativiteit als iemand iets zodanig waarneemt of uitvoert dat hijzelf aan hetgeen hij van te voren konstateerde iets nieuws toevoegt. We bereiken in ons werk het subdoel 'kunstzinnige creativiteit' als we konstateren dat degenen, die aan het onderwijs- of vormingsproces deelnemen in staat zijn om zelf iets

toe te voegen aan het reeds aanwezige. Zijn zij daartoe niet in staat dan is het subdoel niet bereikt. We moeten dan andere activiteiten ontplooiën om dat doel alsnog te bereiken.

IV Ontwikkeling van activiteiten

Wanneer we alle doelstellingen via subdoelen hebben geoperationaliseerd kunnen we pas gaan onderzoeken hoe we al die concrete zaken kunnen realiseren. Wat moeten we er allemaal voor gaan doen? Welke middelen hebben we daarvoor nodig? Kunnen we daarover beschikken? Dan kan blijken dat onze middelen tekort schieten om de diverse doelstellingen te realiseren. We kunnen dan proberen meer middelen te verwerven. Lukt dat niet, dan zullen we genoodzaakt zijn om ons te beperken in onze doelstellingen, altans op korte termijn. In het tweede totaalschema zullen we dan doelstelling B misschien voorlopig moeten laten schieten. Misschien moeten we ons zelfs ook beperken tot één tak van de keten A-A₁-A₁₁, dus tot één aspect van één uiteindelijk doel. Een voorbeeld:

doelstelling A:

kunsten gebruiken als hulpmiddel in bepaalde vormingssituaties

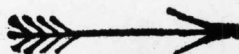
bijvoorbeeld: in een project over de industrialisatie in Nederland een toneelstuk over de verhouding werkgever-werknemer opnemen

doelstelling B:

bevordering van kultuurspreiding

bijvoorbeeld: een bezoek aan een museum

Onderminister „houthakker”

DEN HAAG, 13 jan. — Van de in totaal 51 duizend werkende jongeren van 15 jaar, die een dag per week leerplichtig zijn, volgt een kwart (14 duizend) geen enkele vorm van onderwijs. Dit blijkt uit een schatting van het ministerie van Onderwijs, op basis van gegevens van 1 november 1971.

Terwijl de betogers zongen „Vonhoff is een houthakker” maakte Jos Feijtel de staatssecretaris duidelijk dat wat deze dor hout in de welzijnssector heeft genoemd, in feite nieuwe, zij het wilde loten zijn.

„Weer dreun voor expressievakken”

en kans op hoger onderwijs. De liberaal Vonhoff gelooft nog steeds in de persoonlijke kwaliteit van de onderwijzer als oplossing van de maatschappelijke ongelijkheid in het onderwijs en in het persoonlijk doorzettingsvermogen van de leerling. Als hij wil zien hoeveel in dit opzicht van minder bedeelde leerlingen en onderwijzers wordt gevergd, moet hij — zelf Amsterdammer — maar eens in de Amsterdamse Kinkerbuurt gaan wandelen.

Tijdens de plechtigheid in de keet op het bouwterrein, waarbij ook de directeur van het museum, drs E. R. Meijer en ir V. van Gogh het woord voerden, klonken buiten op het Museumplein protestleuzen van een groep demonstranten uit bibliothekkringen, die protesteerden tegen de voorgenomen subsidieverlaging.

Verder wordt er bij minister Van Veen op aangedrongen dat hij zal zorgen dat de reductie van het urental niet in mindering wordt gebracht van de expressievakken en van de toch al

In beide gevallen is er sprake van konfrontatie met kunst. In geval A is die konfrontatie positief als de deelnemers daardoor nieuwe informatie krijgen over het onderwerp van het projekt. In geval B is ze effectief als de deelnemers daarna op eigen initiatief naar een museum gaan. Willen we de doelstelling uit het eerste geval bereiken, dan moeten de middelen uit de kunst worden geselecteerd op hun informatieve waarde voor dat konkrete projekt en is misschien zelfs een beperking tot een bepaalde kunstvorm (schilderkunst, muziek, toneel) nodig. Willen we de tweede doelstelling bereiken, dan is het nodig een frekwente konfrontatie met beschikbare kunstwerken te organiseren. Bij een gegeven beperktheid aan middelen is het misschien zelfs nodig de tweede doelstelling voorlopig te laten schieten.

Een zelfonderzoek is nooit gemakkelijk, zeker niet wanneer het over doelstellingen gaat. Voor een gericht beleid in de kunstzinnige vorming is zo'n onderzoek echter onontbeerlijk. Daarom wil de NSKV graag haar diensten aanbieden, wanneer de toepassing van de hier gegeven leidraad moeilijkheden oplevert.

Vera Asselbergs-Neessen
wetenschappelijk medewerkster

Kunstzinnige vorming: Kunst en vorming in één begrippenpaar. Niet zomaar een uitvinding van een talentvol schrijver achter zijn bureau, maar een nu al jarenlange praktijk van velerlei stichtingen, commissies, clubs en genootschappen. En jaarlijks neemt hun aantal toe.

Toch: Kunst is meestal ver van wat ik in de maatschappelijke werkelijkheid ervaar. In het teater overwegen de acteurs, die zich volijverig overgeven aan spannende dialogen, waarin de een de psyche van de ander ontleedt, aanvalt, ontmaskert, kapotmaakt of simpelweg verklaart. Meestal doet de ander dit dan terug. Dit alles op gezag van een auteur, die kennelijk meent dat onze maatschappij een groot psychisch ganzenbord is, waarbij iedereen met gelijke kansen aan de start verschijnt en hoogstens door het toeval in de put belandt of eens een keer een paar beurten moet overslaan. In de musea hangen werken, die slechts zelden verduidelijkend zijn naar de werkelijke ontwikkelingen in de maatschappij. Ook in de concertzaal blijkt het tijdloze meer vertolkt dan het aktuele. Zelfs in de bioskoop wordt de maatschappij meer verbeeld als een op psychische tegenstellingen berustende structuur, dan verduidelijkt als een die berust op de tegenstelling van belangen. In de kunst blijkt het individu in hoge mate geprivatiseerd te worden benaderd, los van elke verwijzing naar zijn structurele beperkingen of mogelijkheden.

En in het vormingswerk? Een zinnige omschrijving van deze werksoort lijkt me die uit de nota

'Functie en toekomst van het vormings- en ontwikkelingswerk met volwassenen in de Nederlandse samenleving'¹. Deze luidt: 'Vorming is een proces in de persoon, waarbij deze komt tot een beter verstaan van zichzelf en zijn situatie, tot een kritische waardering daarvan en tot een bewuste en gerichte hantering van de mogelijkheden in zijn samenlevingssituatie. Vormingswerk is vanuit een doelstelling gericht op de bevordering van dit proces.' Zelfs als we nu de doelstelling die het vormingswerk zal hebben nog buiten beschouwing laten - daartoe gedwongen door de noodzakelijke korthed van dit betoog -, dan blijkt toch uit deze puur formele omschrijving al de sterke koppeling van het vormingswerk aan de maatschappelijke werkelijkheid. En daarmee aan de structuur van onze maatschappij. Het gaat om het individu in zijn maatschappelijke situatie, om een kritische - d.w.z. analytisch juiste - waardering daarvan en het handelen in deze situatie. Het vormingswerk zal het individu niet los kunnen benaderen van zijn beperkingen en mogelijkheden in de maatschappelijke werkelijkheid.

Zo te zien blijkt er een spanningsveld tussen kunst en vorming: kunst staat bijna altijd los van de maatschappelijke werkelijkheid van het individu, het vormingswerk heeft dan aan de kunst geen boodschap.

Hoe zit dat nu in de praktijk van de stichtingen, commissies, clubs en genootschappen die in het begin werden genoemd?

Het lijkt me goed deze praktijk in drie modellen samen te vatten. Tussenvormen bestaan, maar terwille van de duidelijkheid laat ik ze buiten beschouwing.

1 *Kunstzinnige vorming is het gevoelig maken voor kunst.*

Dit model tref je nogal eens aan bij groepen die zich vooral met receptieve kunstzinnige vorming bezig houden, zoals toneelgezelschappen, schoolkunstkommissies, edukatieve diensten van musea, schoolconcert, enz. Het doel van de kunstzinnige vorming is dan de kunst, een leren genieten en aanvoelen daarvan. Meestal blijft onduidelijk waarom het genieten van kunst belangrijk is. Als het al duidelijk wordt gemaakt, worden de motieven vaak gezocht in verrijking en verdieping van het leven. Dit soms als tegenwicht tegen de harde, materialistische maatschappij, soms totaal los van de maatschappij.

2 *Kunstzinnige vorming is een middel tot persoonlijkheidsontplooiing.*

Vaak tref je een dergelijke omschrijving aan bij groepen, die zich vooral met expressieve kunstzinnige vorming bezig houden, zoals er zijn in jeugdateliers en creatieve werkplaatsen. Het doel is hier niet meer de kunst, maar de mens, waarbij de mens vooral in personalistische zin begrepen wordt. Dit leidt er toe, dat persoonlijkheidsontplooiing dan veelal wordt gekonkretiseerd in vermogensontplooiing, geheel ten dienste van de persoon zelf. Het belang van deze ontplooiing wordt vaak zonder meer als een gegeven beschouwd. Soms wordt het omschreven als noodzakelijk in een maatschappij waarin de vrije tijd steeds meer zal

toenemen en steeds meer om een zinvolle besteding zal vragen, tegenover het steeds meer geautomatiseerde en gekomputeriseerde arbeidsproces. Soms ook blijft de maatschappij totaal buiten het blikveld.

3 *Kunstzinnige vorming is een middel tot maatschappelijke bewustwording.*

Een dergelijke omschrijving wordt vooral gebruikt in het model, dat de kunstzinnige vorming niet meer geïsoleerd benadert vanuit de kunst of de mens, maar steeds in relatie brengt tot de maatschappelijke positie van het individu; zijn belangen, zijn woon- en werksituatie. Je treft het model aan in sommige creativiteitscentra en in sommige kunstzinnige vormingskursussen op volkshogescholen en in vormingscentra. De beeldende, auditieve en dramatische middelen zijn hier media in een proces van bewustwording en kunnen in dienst worden gesteld van sociale actie van groepen, op scholen, in werksituaties, wijken en gemeenten. Binnen dit model functioneren groepen als Proloog en Cineclub. De maatschappij en haar ontwikkelingen zijn steeds in het vizier.

De verschillen tussen het eerste en de twee volgende modellen zijn duidelijk. Waar in het eerste model kunstzinnige vorming inhoudt *vorming tot de kunst*, gaat het in de twee volgende modellen om *vorming door middel van de kunst* of haar media. Het dieper liggend verschil zit echter tussen het tweede en het derde model. Het tweede model benadert het individu even geprivatiseerd als het merendeel van het

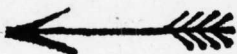
11-
og
sen
En
lect
ook
euk
vord
ef-
moet

Expressievakken niet geheel gespaard

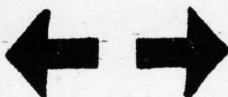
● Bij de vooropleiding is maatschappij-
leer een verplicht vak, maar we hebben
het nog nooit gehad.

DEN HAAG, 11 jan. — „Onderwijs
zonder expressievakken mag eigen-
lijk de naam onderwijs niet dragen.
Dit zei secretaris-generaal mr M. van
Wolferen van het ministerie van on-
derwijs maandag bij de opening van
de tentoonstelling „Horen, zien en
doen”.

Toen enkele jaren geleden het aan-
tal lessen van 34 tot 32 moest worden
teruggebracht, is de beperking bij de
expressievakken gezocht. Dit keer zei
de minister dat zijn departement in
het overleg met het onderwijs als uit-
gangspunt zou nemen dat de expres-
sievakken (tekenen, textiele werkvor-
men, handvaardigheid en schoolmu-
ziek) niet aangetast zouden moeten
worden. Volgens het Lochemse advies
blijven ze bij het gymnasium, athe-
neum en driejarige mavo inderdaad
gespaard; bij de havo-scholen en vier-
jarige mavo's zal echter een korting
van één uur per week plaatsvinden.

„De regering is net als de
baas; hij komt even langs om
te zeggen, dat er voorlopig nog
geen werk is voor je, maar
gaat dan leuk met de kinderen
zitten spelen. Dan heb je het
hart niet om hem eens onge-
zouten te zeggen wat je a lwe-
kenlang achter je kiezen
hebt.”

KUNSTENAARS VALLEN OPSLAGDEPOT BINNEN

‘ZAL ik blij wezen als ik van die klere
school af ben! Nog een paar
maanden en ik verdien. Ga 'k sparen
voor een brommer.’
‘Jongen, je bent gek als je dat diploma
niet haalt. Als ik die kansen had ge-
had die jij hebt om wat te leren!’

De raad consateert, zo gaat de brief
verder: „dat het huidige cultuurbeleid
in toenemende mate niet alleen de be-
langen van de kunstenaars, maar van
het hele Nederlandse volk schaadt.
Het cultuurbeleid moet waarborgen
creëren waardoor ieder mens zijn
creatieve vermogens kan ontwikkelen
en volledig ten dienste kan stellen van
zijn medemens.”

Dramatische expressie is in het
onderwijsprogramma van de
meeste scholen nog nauwelijks
opgenomen of geïntegreerd. An-

kunstaanbod dit doet. De personalistische benaderingswijze van dit model vooronderstelt een individu dat vrij is zich te ontplooiën, zoals het dat wil. De maatschappelijke structuren, die zeer bepalend invloeden uitoefenen, worden hierbij buiten gesloten. Een dergelijke benadering zal al heel gauw de elitaire trekken krijgen van elke benadering die zich los maakt van de maatschappelijke realiteit. Want zij wil vanuit een ideaal van vrijheid die menselijke mogelijkheden stimuleren, die door de maatschappelijke werkelijkheid worden voorbehouden aan een kleine economische en intellectuele bovenlaag. De publieksopbouw van de werkvormen, die dit nastreven, wijst dan ook duidelijk in deze richting: de overgrote meerderheid van de deelnemers aan de activiteiten is afkomstig uit de groep die een inkomen geniet dat boven de loongrens ziekenfonds ligt en voor wie de kunst al vanuit enige traditie betekenis heeft.

Een niet erg afwijkende samenstelling van het publiek zien we bij teaters, musea en concertzalen. Dit betekent dat we ons kunnen afvragen of ondanks het waarneembare verschil in uitgangspunt van het eerste en het tweede model - kunstopvoeding resp. persoonlijkheidsvorming - het werkelijke verschil wel zo groot is. Door de persoon te benaderen los van de analyse van zijn maatschappelijke werkelijkheid, gaat de daaruit voortvloeiende methode tot vermogensontplooiing al snel grote overeenkomst vertonen met de uitgangspunten van het eerste model. Alleen de invalshoek is verschillend: een receptieve benadering in het eerste model: leren zien,

luisteren, aanvoelen; een expressieve in het tweede: leren vormgeven.

Geheel anders ligt dit bij de in het derde model gehanteerde uitgangspunten. De samenhang tussen de waardering van de kunsten en de media - de toepassing van deze laatste - door individuele mensen wordt hier duidelijk benaderd in relatie tot de maatschappelijke situatie van deze mensen. Het uitgangspunt van deze benadering is: het tegenwoordig zelfs in het onderwijs doordringende besef dat 'niets onrechtvaardiger is dan ongelijke mensen gelijk te benaderen'².

Traditioneel funktioneert de kunst in de economisch en intellectueel bovenste laag van de bevolking. De meeste kunstproducten zijn dan ook voorbehouden aan deze laag.

De kunstzinnige vorming die zich op het standpunt stelt een bijdrage te willen leveren aan de bewustwording en de vergroting van de uitdrukkingsvaardigheid van de niet bevoorrechte groepen in de samenleving, zal tot de konklusie komen dat de traditionele kunst onbruikbaar is voor de realisering van haar doelen.

Alleen door een methodische analyse van het maatschappij-beeld dat in deze kunst verborgen zit en vervolgens de resultaten van deze analyse te vergelijken met die van de objektieve ontwikkelingen in de eigen maatschappij, kan de traditionele kunst operationeel gemaakt worden in een bewustwordingsproces.

Deze sterk analytische benadering is echter door de voorwaarden die zij stelt aan motivatie en inzichten van de deelnemers in de methodiek van het vormingswerk slechts zelden bruikbaar. Meestal wordt daarom gezocht naar die zeldzame kunstprodukten, die wel verduidelijkend zijn naar de maatschappelijke situatie van een bepaalde groep deelnemers, of worden er nieuwe vormen ontwikkeld samen met - en bestemd voor een bepaalde groep.

Het aantal voorbeelden hiervan is nog beperkt, maar wel veelzeggend. De Amsterdamse Werkschuit-medewerker Piet van Leeuwen ontwikkelde bijvoorbeeld in de Kinkerbuurt een project met kinderen uit deze buurt, waarbij hun eigen woonsituatie het uitgangspunt was. De gemaakte speelbouwsels op braakliggend terrein vormden een kritisch moment naar de eigen situatie van de kinderen en waren tevens een handelen om tot verandering te komen. Op de zelfde wijze ontwikkelde de toneelwerkgroep Proloog een project voor werkende jongeren, waarbij acteurs en werkende jongeren samen de inhoud bepaalden en de vormgeving realiseerden. Uitgangspunt hierbij vormde steeds de maatschappelijke en economische positie van de werkende jongeren.

De drie beschreven modellen van kunstzinnige vorming zijn onderling in tegenspraak, maar zijn tevens waarneembare ontwikkelingsfasen in de geschiedenis van de kunstzinnige vorming.

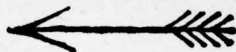
Het eerste model was tot voor een paar jaar geleden sterk ontwikkeld, maar is daarna overvleugeld door het tweede.

Sinds kort wordt het derde model zichtbaar, maar vormt in het geheel van de praktijk van de kunstzinnige vorming nog slechts een klein deel. Toch is het, vanwege zijn maatschappelijke inhoud van groot belang dat dit derde model verder wordt ontwikkeld. Om daaraan te kunnen bijdragen heeft de NSKV informatie nodig van mensen die met dit model praktische ervaring hebben.

Henk Mol
stafmedewerker vormingswerk

1. *publikatie van het Nederlands Centrum voor Volksontwikkeling, uitg. Wolters-Noordhoff Groningen 1970.*

2. *uit: Die Rotschool van U, De Wit, Soutendijk en Van Calcar, uitg. Bruna, Utrecht/Antwerpen 1970.*

Uit een kringgesprek in een zesde klas van een basisschool:

Gerrie:

Nou, ik vind kunstenaars geen rare mensen, want ze maken dingen die we nodig hebben. Maar ze maken ook wel eens dingen die we niet nodig hebben.

Gerard:

Ik heb laatst eens gehoord van iemand, die een potje jam tekende.

Marion:

Ja, het zijn geen rare mensen, ze doën eigenlijk raar.

Leo:

Wat kun je in een potje jam uitbeelden?

Gerard:

Dan zal die kunstenaar er iets bepaalds mee hebben bedoeld, ik zou zo gauw niet weten wat, maar hij zal er wel iets mee hebben bedoeld. Want anders zou hij het voor niet zoveel geld hebben verkocht.

'Kunst is heilzaam, goed voor je algemene ontwikkeling, leer er nu van genieten, dan heb je er later wat aan. Daarom moeten leerlingen door konfrontatie met echte kunst een juiste smaak ontwikkelen, kunst van kitsch kunnen onderscheiden en binnen de beschikbare lesruimte zoveel mogelijk leren wat er over kunst te leren valt. Daarom kopen we kunstprodukten'.

Dit is het uitgangspunt van de meeste kunstzinnige ijveraars uit het onderwijs. Heel wat stichtingen en commissies voor de kunstzinnige vorming staan hun gelijkgezind terzijde. De ijveraars zien over het hoofd, dat

dé juiste smaak niet valt aan te leren, dat wetenschappers het al lang hebben opgegeven objectieve normen vast te stellen, waarlangs kunst en kitsch kunnen worden onderscheiden.

Ze gaan voorbij aan het feit, dat de waardering voor een zelfde kunstwerk verschilt van eeuw tot eeuw, van land tot land, verandert van publiek tot publiek, van mens tot mens, en zelfs afhankelijk is van leeftijd en stemming. Ze vergeten, dat dé goede smaak aanleren betekent: leren de smaak van mensen die beroepshalve met kunst bezig zijn te imiteren en de eigen ervaringen te wantrouwen en te negeren.

Ze vergeten ook, dat de tijd en de energie die ze van de leerlingen opeisen om hen een vakmatig inzicht in kunst bij te brengen, voor de meesten een onnodige belasting betekent. Zij worden geen kunstenaar, gaan geen kunstgeschiedenis studeren en halen het niet in hun hoofd om na het doorlopen van de school nog een schouwburg of een andere kunsttempel aan de binnenkant te bekijken. De cijfers bewijzen het. De commissies en de stichtingen voor de kunstzinnige vorming zijn wat blind voor het feit, dat hun sukses, gemeten naar het aantal bereikte leerlingen, slechts ogenschijnlijk is. De meeste leerlingen interesseert de aangeboden, officieel als kunst erkende kunst, voor geen cent. Ze worden gedwongen naar de schouwburg of het museum te gaan. Weigeren betekent strafwerk of tenminste door de docent versleten te worden voor weinig beschaafd. Daarom zitten de zalen vol en kunnen de commissies en de stichtingen bogen op grote belangstelling. Een goedkoop sukses.

En natuurlijk vinden de meeste leerlingen het nog altijd

amusanter naar de kunsten van een paar artiesten te kijken dan op 15-jarige leeftijd een vertaling uit het Frans te moeten maken van 'Jean en campagne'. Hoewel ze heus wel voelen, dat zowel de extatische bewondering van Jan 'en campagne' voor het kraaien van de haan, als de meest kunstzinnige vertoningen, niets te maken hebben met hun eigen werkelijkheid. Maar de kunstenaar zal er wel iets bepaalds mee hebben bedoeld; wat, is zo gauw niet duidelijk, maar anders zou hij het niet voor zoveel geld hebben verkocht.

Ik overdrijf.

Natuurlijk zijn er scholen en stichtingen voor de kunstzinnige vorming, die hebben ontdekt dat het zinloos is op deze manier met kunst bezig te zijn. Zij zien als doel van het onderwijs niet alleen het aanbrengen van een bepaalde hoeveelheid feitelijke kennis en het inoefenen van vaardigheden (ontwikkeling en scholing), maar brengen dit in verband met het inzicht krijgen in zichzelf, in de maatschappij, en het verwerven van gedragsvormen (vorming). Voor hen is alleen die kunstbenadering interessant, die op deze doelstelling weet aan te sluiten.

Niet de kunst is dan belangrijk, maar de betekenis die deze heeft voor de ervaringen van de leerlingen. De kunst als louter vaktechnisch fenomeen en de kunstenaar die zo boeiend weet te vertellen over zichzelf worden beiden verwezen naar het kunstvakonderwijs en naar hen die daarvoor een bijzondere belangstelling hebben.

Een realistisch uitgangspunt, waaruit onvermijdelijk volgt dat we eisen aan de kunst gaan stellen. Ook een

kunstenaar in zekere zin gaan vergelijken met een samensteller van leermiddelen. Dat doen we nog te weinig. De kunstenaar is nog steeds een beetje heilig.

Het uitgangspunt. . .

We willen kunst, die op een zinvolle manier in het onderwijs valt te gebruiken. Door dit te stellen deponeren we een paar oude vanzelfsprekendheden in het vuilnisvat. Daarmee zijn we af van het, ook onder kunstenaars verbreide misverstand, dat alle konfrontatie met kunst van pedagogisch belang is. Weggegooid hebben we ook de idee, dat kunstenaars steeds recht hebben op een volledige autonomie en wij hun niet mogen vragen kunstproducten te maken, die functioneel zijn binnen doelstellingen, zoals bijvoorbeeld een deel van het onderwijs die hanteert. Dit doel brengen we in verband met vorming. Het onderwijs is er dan op gericht in de leerling een proces te bevorderen, waarbij deze komt tot een beter verstaan van zichzelf en zijn situatie, tot een kritische waardering daarvan en tot een bewuste en gerichte hantering van de mogelijkheden in zijn samenlevingssituatie.

Een vormingsproces speelt zich af tussen het onbevredigende heden en de mogelijk betere toekomst. Daarvoor zijn middelen als bijvoorbeeld rekenen, taal, bankwerken en kunst te gebruiken. Even belangrijk als de middelen zelf, is de wijze waarop deze worden gehanteerd. Leerlingen krijgen alleen greep op samenlevingssituaties, als deze vakken daarmee gericht in verband worden gebracht. Hun gedrag is een functie van hun ervaring.

In het alleen aanleren van kennis en vaardigheden worden belangrijke ervaringsmogelijkheden afgekappt. Er is geen ruimte om de maatschappelijke realiteit en de functie van dat, wat geleerd is, verder te ervaren. Daardoor ontbreekt de vaardigheid situaties in de samenleving te hanteren. Het resultaat is, dat de situaties, die anderen creëren, gaan overheersen en een konformistisch en vooral goed aangepast gedrag ten toon wordt gespreid.

. . . toegepast op kunst en kunstenaar

Het uitgangspunt was:

eigen mogelijkheden ontdekken;
de maatschappelijke realiteit doorzien;
het optimaler leren hanteren van samenlevingssituaties;
en een betere toekomst als een uiteindelijk doel.

Wat moeten we ons daarbij concreet voorstellen? Hoe moet de kunst, die al dit fraais in z'n algemeenheid wil bereiken, er uit zien? Een duivelskunstenaar, die een antwoord weet op al deze vragen.

Het ontdekken van dé eigen mogelijkheden, van dé maatschappelijke realiteit is iets, dat in zijn abstraktie niet te bevorderen, noch te programmeren valt. Wel vallen bepaalde persoonlijke vermogens te ontwikkelen en kunnen we proberen mogelijkheden aan te reiken, waardoor leerlingen welomschreven samenlevingssituaties beter leren hanteren.

Als onszelf duidelijk is in welke richting we het vormingsproces willen sturen, kunnen we de kunstenaar die met zijn produkten dit wil bevorderen de volgende vragen stellen:

1 Welke groep of maatschappelijke groepering wil je bereiken?

Kunstenaars trekken zich maar al te vaak weinig van hun publiek aan. Ze maken produkten en daarmee is het uit. Voor wie weten ze niet; wat het publiek er mee doet interesseert hen niet. Die zorg laten ze over aan museum- en schouwburgdirecteuren, aan schoolhoofden en aan stichtingen voor kunstzinnige vorming.

Ik kan mij ook een werkwijze voorstellen, waarbij een kunstenaar zijn produkt doelbewust wil gebruiken om bij zijn publiek bepaalde persoonlijke vermogens te ontwikkelen en gerichte informatie te geven over maatschappelijke feiten en gebeurtenissen. Voorwaarde is dan, dat hij zijn publieksgroep kent; inzicht heeft in haar bestaande situatie, in haar emotionele, cognitieve, motorische en sociale realiteit. Dat vereist ook, dat hij haar belangen kent: weet naar welke nieuwe en betere situaties hij moet streven, en de middelen kent waarlangs deze voor zijn publiek zijn te bereiken.

Daarom de volgende vraag:

2 Hoe denk je het gekozen vormingsdoel te realiseren?

Een eerste noodzaak is, dat de kunst terzake is; het voor het publiek ondubbelzinnig duidelijk is, wát het kunstprodukt met henzelf heeft te maken. Dit simpele gegeven wordt maar al te vaak over het hoofd gezien. Leerlingen worden doorgaans gekonfronteerd met kunst die ver af staat van de wijze waarop zijzelf hun realiteit beleven. Dit valt te merken aan de wijze waarop ze met die kunst omgaan. Hun is geleerd, dat echte kunst altijd iets met de werkelijkheid heeft te maken, maar ra, ra wat?

CULTUUR: BODEMLOZE PUT

ministerie van crm moest worden overgeheveld. „Ik voer geen cultuurbeleid, dat is mijn taak niet. De regeling voor beeldende kunstenaars is een aanvullende arbeidsvoorziening,” aldus de minister

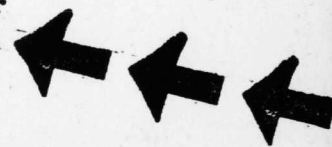
DEN HAAG, 10 nov. — Ongeveer 2500 jongeren hebben gistermiddag gedemonstreerd tegen het bezuinigingsbeleid van het kabinet-Biesheuvel in de welzijnssector. Zij liepen van het Malieveld naar het Binnenhof, waar de begrotingsbehandeling van crm begon.

In het interview had de staatssecretaris gezegd: „De zeer intelligente kinderen uit de arme milieus gingen vroeger naar de kweekschool. De kweekscholen waren toen broedplaatsen van pure kwaliteit. Mensen van dit niveau kom je op de pedagogische academies niet meer tegen. De zeer pienteren gaan nu meteen naar de universiteit. Dat is de schaduwkant van een gunstige sociale ontwikkeling.”

uniek. Ook de activiteiten van Ruud van der Meer bewijzen dat er, ondanks de Mammoetwet, aan kunstzinnige ontwikkeling op de scholen méér gedaan kan worden dan over het algemeen gebeurt, mits maar het geloof en de overtuiging aanwezig zijn dat ook de jonge mens niet leeft bij brood alleen.

BEEKBERGEN, zaterdag — Een meisje van 17 dat na haar MULO-opleiding kleuterleidster wordt, heeft na negen jaar ruim f 20.000 minder verdiend dan haar vriendinnetje dat kiest voor het beroep van telefoniste bij de informatiedienst van de PTT. En dan zijn haar pensioenrechten ook nog eens f 500 per jaar minder.

IJverig wordt gezocht naar de oplossing, naar de bedoeling van de kunstenaar. Dat gebeurt door een louter cerebraal interpreteren. Als de gevonden 'oplossing' aansluit bij het inzicht van de leraar is het kunstwerk begrepen. De leerling heeft een acht verdiend, ook al kan hij met dat kunstprodukt verder niets doen. De kunst is voor hem noodgedwongen gereduceerd tot een soort raadseltje.

Een kunstenaar die voor zijn publiek duidelijke en vanzelfsprekende produkten maakt, weet deze praktijken te voorkomen.

Een duidelijke relatie met een door de leerlingen ervaren realiteit is slechts een vertrekpunt. Het kunstprodukt zal als een tweede noodzakelijk gegeven vragen moeten oproepen over de kwaliteit van die bestaande situatie, deze kritisch weten te benaderen.

We hebben geen behoefte aan kunst, die mens en maatschappij bevestigt. We kunnen bijvoorbeeld niets doen met een produkt, waarin het bestaan van een onbevredigende samenlevingssituatie wordt verklaard uit het noodlot of het 'nu eenmaal zo zijn van de mens'. We hebben niets aan kunstprodukten, waarin problemen worden opgelost door een gelukzalige toevalstreffer, die alleen geldigheid bezit binnen het kunstwerk zelf, maar daarbuiten irreëel is.

We willen wel kunstprodukten, die de onvolkomenheid van samenlevingssituaties weten aan te geven. Deze analyseren en de oorzaken van die onvolkomenheid aantonen. Dit is noodzakelijk. Als de oorzaak niet bekend is, kan de verbetering niet worden aangegeven.

Veel kunstenaars verafschuwen het om zelf suggesties aan te dragen, waaruit die verbetering kan bestaan. Daarmee verminderen zij de kans tot vormingsprocessen. Ieder proces speelt zich af tussen twee spanningspolen. In de kunstzinnige vorming zijn dat het heden en de toekomst.

Daarom is het derde noodzakelijke gegeven dat de kunstenaar zijn verwijzingen naar de huidige realiteit weet te konfronteren met beelden uit die toekomst. Hij zal voorstellen tot verbetering, een realistisch alternatief moeten inbouwen. Realistisch is een alternatief, als dit berust op gesignaleerde ontwikkelingstendenzen. Zo niet, dan is het aardig om van de idealistische toekomstgedachten van de kunstenaar kennis te nemen, hem eventueel een groots kunstenaar te vinden, maar is hij verder in een vormingsproces onbruikbaar.

Van een kunstenaar, die in het vormingswerk wil participeren, kunnen we dus verwachten, dat hij zich in de problematiek verdiept, zelf stelling neemt en de eigen meningen bespreekbaar maakt. Op die manier kan zijn kunstprodukt uitdagen om zelf na te denken en zo nodig het eigen gedrag te wijzigen.

Van deze kunstenaar mogen we ook vragen, dat hij weet dat veranderingen in het gedrag ook afhankelijk zijn van de persoonlijke vermogens van de leerlingen. De beperkte taalvaardigheid, het geringe waarnemingsvermogen, de aanwezige frustraties en vooroordelen, het weinig flexibele rolgedrag, kunnen er oorzaak van zijn dat een gewenst vormingsdoel niet kan worden bereikt. Het ontwikkelen van de noodzakelijke persoonlijke vaardigheden zal dan een tussenliggend vormingsdoel

moeten zijn. Binnen een vormingsdoel zijn deze vaardigheden niet te ontwikkelen, zonder de vraag te stellen ten behoeve waarvan deze worden gebruikt.

3 *Welke vormen van kunst wil je gebruiken?*

We zijn steeds uitgegaan van de idee, dat het publiek er niet is voor de kunst, maar de kunst er is voor het publiek. Het startpunt voor een vormingsproces wordt niet gelegd bij de kunst, maar bij reële maatschappelijke feiten en gebeurtenissen die het publiek regelrecht aangaan.

Ook de kunstenaar zal dan moeten erkennen dat kunstprodukten die hiernaar, door hun aard, niet kunnen verwijzen maar beperkt bruikbaar zijn. Zo zijn bijvoorbeeld symfonische muziek of een puur abstract bewegingsspel mogelijk wel geschikt om persoonlijke vermogens, zoals het waarnemen, te ontwikkelen, maar voor het leren hanteren van een concrete samenlevings-situatie, als een uiteindelijk vormingsdoel, leveren deze kunstvormen geen materiaal.

Het spreekt vanzelf dat de in het onderwijs nog als vanzelfsprekend gehanteerde indeling van de kunst in verschillende disciplines, zoals toneel, muziek, ballet, vanuit een vormingsdoelstelling bijzonder kunstmatig kan zijn.

Iedere kunstdiscipline heeft eigen mogelijkheden, maar ook eigen beperkingen. Dit laatste maakt het noodzakelijk zich niet steeds bij voorbaat op te sluiten in één van deze disciplines, maar indien nodig te zoeken naar integratievormen.

Uiteindelijk gaat het er om, dat de kunst adequaat

materiaal aandraagt voor de realisatie van het vormingsdoel. Of dit materiaal al dan niet valt onder te brengen in een van de gangbare kunstcategorieën, is volstrekt onbelangrijk. Kunstenaars hebben over het algemeen minder moeite met dit idee, dan het onderwijs zelf.

Door af te rekenen met het fabeltje, dat confrontatie met kunst zonder meer van pedagogisch belang is en selektiever in te gaan op het aanbod van kunstproducenten en stichtingen voor kunstzinnige vorming, hebben we een eerste stap gezet voor een betere relatie tussen kunst en onderwijs.

Doel van dit artikel is niet meer dan globaal aan te geven in welke richting die selectie zou kunnen gaan. Bij het zoeken naar geschikte kunstprodukten zullen we zeker ontdekken, dat het huidige kunstaanbod nog weinig op onze vraag is ingespeeld.

Wat te doen?

Een soort ad-hoc beleid voeren door incidenteel een geschikte kunstenaar uit te nodigen, of her en der een voorstelling of een andere manifestatie uit te kopen, die ons toevallig wel bevalt? Of is het niet beter op een wat langere termijn te denken en in samenwerking met enkele kunstenaars en kunstgezelschappen gezamenlijk produkten te ontwikkelen, die we in de totaalopzet van het onderwijs kunnen integreren?

Albert van der Baan
stafmedewerker teater

Waar leraren en onderwijzers worden bijeengedreven met het doel hen te informeren over en te motiveren tot vernieuwing, verandering of verbetering van het onderwijs is na de inleiding bijna altijd de eerste of minstens de tweede vraag: 'Zeg ons maar hoe we het doen moeten?' En het antwoord zal bijna steeds zijn, dat ze dat op basis van de verstrekte informatie nu zelf moeten ontwikkelen. Terecht, want een inleider kan op dat moment ook niet veel meer.

Toch weet iedereen dat er weer niets zal gebeuren. Teoretici en praktici hebben elkaar weer teleurgesteld. De wederzijdse vooroordelen zijn opnieuw bevestigd en ieder gaat zijns weegs: gefrustreerd, geërgerd, een enkele keer vol goede voornemens.

Het is een tamelijk algemeen probleem: waar doordachte theorievorming niet uitmondt in praktische voorstellen blijft ze bewegingloos staan tussen hen die haar ontwierpen en degenen voor wie de theorie was bedoeld.

Aan de andere kant kan het niet zo zijn, dat iedere gedachte over vernieuwing onmiddellijk adviezen oplevert in de zin van direkt toepasbare oplossingen voor de onderwijspraktijk. Er zullen daarom wegen moeten worden aangegeven waarlangs het voorgestelde veranderingsdoel kan worden gerealiseerd.

Een derde probleem hierbij is, dat niet ieder voorstel voor verandering in iedere praktische situatie van toepassing is: waar situaties verschillen, dienen er ook verschillende oplossingen te zijn.

Daarom zal een projekt voor onderwijsvernieuwing op basis van duidelijk geformuleerde uitgangspunten en

doelstellingen niet meer dan een raamwerk voor de praktische uitwerking mogen bevatten. Daardoor de mogelijkheid gevend dit raamwerk ter plaatse in te vullen in overeenstemming met de daar voorhanden zijnde voorwaarden.

Onderwijsvernieuwing dient daar tot stand te komen waar zij het meest noodzakelijk is: in de plaatselijke situatie.

Deze problemen ondervindt en erkent de NSKV bij haar pogingen om te komen tot verbetering van de kunstzinnige vorming in het voortgezet onderwijs. Het uitgangspunt is, dat de kunstzinnige vorming een fundamentele plaats dient in te nemen in deze sektor van onderwijs.

Met een fundamentele plaats wordt iets anders bedoeld dan het kille 'meer uren voor kunstzinnige vorming'; iets anders dan een uitbreiding van de nog niet in de basistabel voorkomende 'vakken' dramatische vorming, bewegingsexpressie en audio-visuele vorming; iets anders dan een toename van de bezoeken aan concerten, musea en toneelvoorstellingen.

Het kan immers niet de bedoeling zijn aan de toch al zwaar overladen lesroosters van scholen voor lager beroeps en algemeen voortgezet onderwijs nog meer uren toe te voegen, waar de leerlingen zich doorheen moeten worstelen met het uitzicht op een ver verwijderd eindexamen. Dat is een heilloze weg, die het onderwijs niet zal verbeteren.

Een fundamentele plaats voor de kunstzinnige vorming vraagt om veranderingen die niet alleen de kunstzinnige vorming zelf betreffen, maar in feite het gehele

voortgezet onderwijs omvatten.

Daarmee wordt een richting aangegeven die op korte termijn wellicht minder 'haalbaar' lijkt, maar die op langere termijn tot wezenlijke oplossingen kan leiden van onderwijsproblemen die door geen ad hoc maatregelen meer oplosbaar zijn.

En wat die haalbaarheid betreft: een goede fasering zal een serie resultaten kunnen aangeven die op korte termijn achtereenvolgens te realiseren zijn.

Een ruwe schets van het voortgezet onderwijs in zijn huidige vorm levert een optelsom van vakken op, die strikt gescheiden door verschillende leraren worden gegeven en ieder een eigen doelstelling pretenderen te hebben.

Van enige integratie van al deze vakken en hun doelstellingen is nauwelijks sprake. Het leerplan van de school levert gewoonlijk de 'overkoepelende' doelstelling, die meestal verwijst naar de ontplooiing van de leerling en de voorbereiding op zijn latere leven in de maatschappij, maar die geen indicaties biedt in de richting integratie van het onderwijs binnen de school en het leven daarbuiten. Van alle leerlingen wordt verwacht, dat zij de zelfde leerstof op de zelfde wijze ondergaan en verwerken, dat dus alles op de zelfde manier even goed is voor iedereen.

Verschillen in belangstelling, achtergrond en mogelijkheden van leerlingen leiden, hoe voor de hand liggend dit ook zou zijn, in het bestaande voortgezet onderwijs niet tot de zo noodzakelijke differentiatie. Het wordt belemmerd door een onderwijsstructuur, die zijn ideaal nog steeds vindt in gelijkheid-zonder-aanziens-des-

persoons en gemiddelde prestaties. Een wezenloze situatie, die al veel slachtoffers heeft geëist. Hierin verandering brengen vraagt om een geheel nieuw type voortgezet onderwijs.

Dit nieuwe type onderwijs zal in de gesignaleerde tekortkomingen van het bestaande onderwijs zijn belangrijkste uitgangspunten vinden: integratie en differentiatie. Daarnaast heeft het als fundament een onderscheiding in de twee functies die het onderwijs moet vervullen: scholing en vorming.

Op basis van deze elementen worden drie activiteiten-pakketten samengesteld, die als afzonderlijke blokken in het lesrooster worden opgenomen. De samenhang ervan wordt bepaald door de wijze waarop de inhoud van de afzonderlijke blokken uit elkaar voortvloeien.

- 1 In het *eerste blok* zal vooral worden gewerkt aan de vorming van de leerlingen. Vorming is een proces, dat er op gericht is mensen hun mogelijkheden te laten ontdekken, hen bewust te maken van de eigen leefsituatie en hen leren deze te beheersen in plaats van er door beheerst te worden. Een proces van voortdurende bewustwording, kritiek en verandering. De richting van dit proces wordt bepaald door de doelstelling, die men kiest. Elders in dit boekje gaat Vera Asselbergs op de vraag naar doelstellingen nader in. Daarom hier alleen het volgende: het doen van maatschappelijke keuzen en het formuleren van daaruit voortvloeiende doelstellingen is een voorwaarde om een vormingsproces met mensen

aan te gaan. Waar deze duidelijk worden gesteld en in het proces voortdurend ter discussie staan, voorkomt men het door het onderwijs dikwijls vol afgrijzen gemaakte bezwaar van indoktrinatie. Hiervan is alleen sprake, als versluierde doelstellingen en niet uitgesproken, misschien zelfs niet bewuste maatschappelijke keuzen de richting van het vormingsproces bepalen.

Deze opvatting van vorming vertalen naar concrete werkvormen vraagt om geïntegreerde onderwijsprojecten, waarin problemen centraal staan die rechtstreeks voortkomen uit de concrete belevingswereld van de leerlingen.

Integratie verwijst dan naar de samenhang tussen 'school en leven': verzamelde en verwerkte informatie wordt getoetst aan de werkelijkheid en de consequenties ervan zullen van invloed zijn op de inrichting van het leven binnen en buiten de school.

De verschillende vakken worden geïntegreerd in de totaliteit van het project en hebben vanuit een samenhangend geheel ieder hun eigen inbreng.

Een derde integratie-aspekt is de doorbreking van de strikte klasgebondenheid: het is mogelijk met projectgroepen te werken die uit leerlingen van verschillende klassen en scholen bestaan. Hierdoor kan samenwerking en latere integratie van verschillende bestaande schooltypen een feit worden.

- 2 Werkend aan deze projecten zullen leerlingen ontdekken in de beheersing van bepaalde vaardigheden en technieken tekort te schieten en over een zekere vereiste basiskennis niet te kunnen beschikken. Deze tekorten vormen de inhoud van het *tweede blok*: een

verplichte scholing in technieken, vaardigheden en kennis. De inhoud van deze scholing wordt bepaald door de in het werken aan een totaliteit opgedane ervaringen en behoeften en het in de situatie benodigde instrumentarium. Scholing vervult daarmee een ondergeschikte rol en is dienstbaar aan het proces van vorming. Zij beheerst niet meer het onderwijs, waarbij, zoals nu, er al of niet stilzwijgend van wordt uitgegaan dat de leerlingen door scholing als vanzelf worden gevormd. Scholing is in deze opzet een zinvol geheel in het totaal van onderwijs.

- 3 In het *derde blok* wordt de leerlingen de mogelijkheid geboden om zich, naast de verplichte basisscholing, verder te verdiepen en te bekwalen in bepaalde door hen te kiezen onderwerpen en gebieden. Een blok van keuzevakken dat gelegenheid biedt tot een lichte mate van specialisatie in zelf te kiezen richtingen zonder dat daarmee overigens een beroepsrichting wordt vastgelegd. De keuze daarvoor wordt naar een veel later tijdstip verschoven en is hier nog nauwelijks aan de orde. Zowel basisscholing als specialisatie kunnen plaatsvinden in een cursorische opzet van afzonderlijke vakken. Zij zullen steeds bewust middelen moeten verschaffen om het projectonderwijs en de daar nagestreefde vorming optimale kansen tot succes te bieden.

In de hier geschetste vorm van onderwijs zal niet zoveel plaats zijn voor afzonderlijke expressievakken. Wel hoort in het blok van keuzevakken naast tal van andere activiteiten ook het aanbod van expressievakken thuis. Leerlingen die zich willen specialiseren in bepaalde

Van Veen blijft
bij vermindering
aantal lesuren

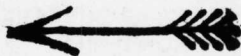
HAARLEM, febr. — Taalpro-
gramma's die bedoeld zijn om
„taalachterstand” van arbei-
derskinderen weg te werken,
gaan ervan uit dat de school te
helpen of te verbeteren is. Met
name voor kinderen uit arbei-
dersgezinnen blijft het vooruit-
zicht evenwel ongunstig.

A

er moeten voor werkende meisjes eventueel moge-
lijkheden via het leerlingstelsel tot het bereiken
van een hogere geschooldheid komen als voor
jongens.

„Het gaat in de eerste plaats om de leerlingen. Wij willen ze beter onderwijs geven. Daarvoor is nodig dat wij, de leraren, meer inspraak hebben. Daarvoor dient er ook een ander soort bestuur te komen. Nu zijn dat voor het grootste deel hoge functionarissen uit het bedrijfsleven, die de problemen van de jongens niet kennen. Er moet een gezamenlijk overleg komen waaraan de huidige bestuursleden best mogen meedoen, maar waarin de leraren, de ouders, de schoolleiding en de leerlingen allemaal hun rol moeten spelen. Als dat overleg er komt, kunnen de school en het onderwijs beter worden”.

„De kinderen moeten ons als
mensen zien; wie is volwassen?”
zegt Shirley Kappé.

AMERSFOORT — Van de 41.000 vijftienjarige werkende jongeren die voor het jaar 1971—1972 werden verwacht op de vormingsinsti-
tuten heeft ruim veertig percent (17.000) zich niet ingeschreven. Dit is het voorlopig resultaat van een onderzoek dat het landelijk bureau vormingswerk onder alle vormingsinsti-
tuten heeft gehouden.

technieken van expressie krijgen daartoe in deze opzet ruime mogelijkheid.

In het eerste blok van projektonderwijs echter neemt de kunstzinnige vorming een fundamentele plaats in. Zij biedt de middelen om vanuit een thema ervarings-situaties te creëren, die vragen en problemen bewust maken. De daaruit ontwikkelde denkbeelden kunnen ook alweer door de media van kunstzinnige vorming worden verwerkt en vormgegeven, terwijl ook vele hanteringsvormen denkbaar zijn voor het tot stand komen en in stand houden van de kommunikatie onderling en met andere.

Kunstzinnige vorming is dan niet alleen een geïntegreerd onderdeel van het onderwijs, maar kan tevens de integrerende faktor zijn in het gehele projekt. Door haar kommunikatieve funktie kan zij het bindend element zijn in de verschillende fasen en voor verstaanbare verwerkingsvormen en overdrachtssituaties zorgen. Een funktie, die veel verder gaat dan welke vormen van expressievakken ook; één die beïnvloedend werkt op de totaliteit van het onderwijs en daar zelf ook door beïnvloed wordt. Een ideale situatie eigenlijk.

De konsekwenties van een dergelijke opzet zullen voor het huidige voortgezet onderwijs vergaand zijn en daardoor niet licht realiseerbaar. Lesroosters, vakinhouden, methoden, beoordelingskriteria en examens, ze zullen alle op de helling moeten. Maar de belangrijkste schakel bij de totstandkoming van deze verandering wordt gevormd door de leraar. Hij zal zijn door de loop der jaren ingeslepen onderwijsgedrag moeten wijzigen: van de man die de

opdrachten geeft wordt hij tot begeleider, koördinator en stimulator; ja eigenlijk tot medewerker van de leerlingen. Een stap vooruit . . . die niet zomaar door iedere leraar gezet zal worden: angst, onzekerheid en vooroordelen dienen te worden overwonnen en veel energie, inventiviteit en motivatie zullen nodig zijn.

Toch zal de realisering van dit onderwijsmodel en de konkrete invulling ervan bij de leraar moeten beginnen, of liever nog: bij groepen van leraren. Daarvoor kunnen in plaatselijke situaties allerlei initiatieven worden genomen.

Een eerste fase kan zijn, dat leraren van verschillende scholen in een plaats zich aaneensluiten en samen een kerngroep vormen. Waar de expressievakken de invalshoek zijn, kunnen zij binnen hun lesroosters blokken van uren plannen, waarin integratie binnen de kunstzinnige vorming tot stand wordt gebracht. Geleidelijk kan vanuit een kerngroep het klimaat rijp worden gemaakt voor verdergaande blokvorming en integratie; eerst binnen de school van de verschillende vakken, daarna van de verschillende scholen en schooltypen.

De leden van de kerngroep zullen onderling voortdurend contact dienen te houden om ervaringen uit te wisselen, bereikte resultaten te evalueren en te voeren strategieën nauwkeurig te bepalen.

Afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden zal de kerngroep samenwerking moeten zoeken met de instellingen die haar van dienst kunnen zijn bij haar

vernieuwingspogingen.

Als eerste komt daarvoor in aanmerking een pedagogisch centrum of schooladviesdienst. Deze zal de vereiste onderwijsdeskundigheid kunnen leveren, maar zal tevens het gehele proces van verandering kunnen begeleiden, evalueren en coördineren:

Een plaatselijk creativiteitscentrum zal eveneens een belangrijke functie kunnen vervullen. Daar werkzame kunstenaars (met agogische kwaliteiten!) kunnen bepaalde begeleidingstaken op zich nemen en bijscholing, waar daar vanuit de in de praktijk opgedane ervaring behoefte aan ontstaat, opzetten en uitvoeren.

Als de realisering van deze onderwijsverandering verdere stadia bereikt, kunnen creativiteitscentrum en muziekschool worden ingeschakeld voor het aanbod in het blok keuzevakken.

Hier kunnen leerlingen terecht die zich willen specialiseren in bepaalde sectoren van kunstzinnige vorming. Deze instellingen beschikken over meer mankracht, deskundigheid en faciliteiten dan welke school ook en het zou jammer zijn als die niet konden worden benut.

Een derde instelling om samenwerking mee aan te gaan is de bibliotheek. Bij de uitvoering van projecten zal steeds van informatie en documentatie gebruik worden gemaakt. In plaats van een miniatuur bibliotheek voor iedere school apart kan er beter worden gestreefd naar een uitgebreid informatie- en documentatiecentrum, een plaatselijke mediateek waar het onderwijs doorlopend gebruik van kan maken.

Deze plannen in concrete acties omzetten vraagt om

veel initiatief en activiteit ter plaatse, maar ook om armslag. Die zal moeten worden gegeven door de landelijke overheid. In de eerste plaats natuurlijk financieel, maar belangrijker nog is een beleid, dat er op gericht is op ruime schaal ontwikkelingsexperimenten mogelijk te maken, waardoor plannen en ideeën over onderwijsvernieuwing werkend en experimenterend hun concrete vorm kunnen krijgen. Tevens zal dit beleid ruimte moeten scheppen voor plaatselijke initiatieven waarbij een intense samenwerking van onderwijs en buitenschoolse voorzieningen wordt nagestreefd.

Uit de ervaringen die met deze experimenten en plaatselijke acties worden opgedaan kunnen dan structuren worden gekonstrueerd, die adequaat zijn voor de ontstane vormen. Een omgekeerde werkwijze zoals met de mammoetwet gebeurde, waarbij eerst een structuur werd gebouwd waarna er aanpassings-experimenten werden toegestaan, dient hartgrondig te worden vermeden.

Eén uitgangspunt voor structurering dient evenwel voorop te staan: dat van decentralisatie. Waar hier is gepleit voor een groeiproces vanuit de plaatselijke situatie is het een logische consequentie, dat de bevoegdheden ook meer worden verlegd naar dat niveau. Er zal moeten worden gestreefd naar een zo groot mogelijke participatie van allen die bij het onderwijs zijn betrokken. Te denken valt daarbij aan rechtstreeks gekozen lokale onderwijsparlementen, die ingrijpende beslissingsbevoegdheden krijgen over het beheer en beleid van het onderwijs ter plaatse.

Niet meer expressie

Want het moet zo langzamerhand duidelijk zijn, dat het onmogelijk en ongewenst is een algemeen centraal beleid te voeren, dat van toepassing is op iedere konkrete situatie.

Anders gezegd: wat goed lijkt voor iedereen, is niet voor iedereen even goed.

Maurice Koopman
stafmedewerker lager beroepsonderwijs

11 januari 1972

Sekretaris-generaal Van Wolferen deed in zijn rede wel een hoopgevende uitslating: Onderwijs zonder expressievakken mag eigenlijk de naam onderwijs niet dragen. (NRC-Handelsblad)

15 januari 1972

Minister Van Veen heeft besloten het advies van het Lochems onderwijsberaad over de vermindering van het aantal leraarlessen in het voortgezet onderwijs op te volgen. Dit houdt in, dat ondanks de toezegging, die de Minister hierover in de Kamer heeft gedaan, ook het aantal expressievakken in havo en mavo-4 met één zal worden teruggebracht. (De Tijd)

16 januari 1972

Ook volgend jaar zal aan veertig scholen toestemming worden gegeven een der vakken muziek, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen op te nemen in het eindexamenpakket. (De Volkskrant)

22 februari 1972

De vermindering van het aantal lessen in het voortgezet onderwijs heeft in verreweg de meeste gevallen tot gevolg, dat de uren voor de expressievakken tot het uiterste minimum worden teruggebracht. Mede naar aanleiding van de situatie die hierdoor is ontstaan, heeft het Edith Stein College een uitgebreid expressiepakket buiten het officiële lesrooster georganiseerd. (Haagsche Courant)

Sinds de inwerkingtreding van de mammoetwet zijn de meningen verdeeld geweest over de vraag, of de expressiemogelijkheden in het onderwijs zijn vergroot of teruggeschoefd. Verschillend gedacht wordt er ook over de vraag, of dat ligt aan de wetgeving en de uitvoeringsbesluiten of aan de schoolleiding, de besturen en de docenten, die nog niet sterk genoeg zijn gemotiveerd om belang te hechten aan een programmering met voldoende keuze voor de leerlingen op dit gebied.

Voor beide opvattingen zijn illustraties en 'bewijzen' aan te voeren. De krantenknipsels van hierboven geven dat al aan: voorbeelden, waarvan een stimulerende of een remmende invloed uitgaat. De berichten zijn echter nog om een ander aspect van belang. Ze tonen aan hoe op uiteenlopende wijze wordt vorm gegeven aan het functioneren van expressiemogelijkheden:

- De expressievakken worden beschouwd als een verplicht nummer, dat zijn waarde vooral vindt in het element van compensatie ten opzichte van de inspanning die de intellectuele vakken eisen.
- Aan de expressiemogelijkheden worden kansen geboden buiten de lessen, om wat voor redenen dan ook. Misschien vindt de school dat er weinig kan worden geboden in het lesprogramma; misschien vindt men dat deze vakken typisch rekreatief van aard zijn.
- In het schooljaar 1971-1972 is op veertig scholen de leerlingen de gelegenheid geboden een der vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen in het examenpakket op te nemen - in plaats van een ander vak - en in het volgende

- schooljaar komen daar weer veertig scholen bij.
- Verschillende scholen maken gebruik van de mogelijkheid in een werkweek of een examenweek meer dan gewone aandacht aan de expressie te besteden.

Vergelijking van deze verschillende situaties maakt het allereerst noodzakelijk, na te gaan, welke argumentaties kunnen worden gebruikt om deze vakken belangrijk te vinden in het onderwijs. Een veelgebruikte motivering is geweest het zoeken van een compensatie ten opzichte van de leervakken. Ook de rekreatieve functie ligt hoog in de markt. Het is duidelijk, dat hierbij alleen wordt gedacht aan de specifieke doelstellingen van de verschillende vakken en zelfs bijna uitsluitend aan de materiële doelstelling: het vak om het vak zelf.

Meer en meer wordt aandacht gegeven aan de betekenis van de expressiemogelijkheden in het kader van de algemene onderwijsdoelstelling.

In dat denken past de opvatting, dat de strenge scheiding tussen de zogenaamde intellectuele en de zogenaamde expressievakken vervaagt.

In elk vak spelen verschillende aspecten een rol, van kognitieve, emotionele, etische, lichamelijke of kunstzinnige aard. Deze horen niet specifiek bij een bepaald vak. Ze komen zowel in de intellectuele als in de expressievakken aan de orde, zij het met verschillende accenten. Het is van belang vast te stellen, dat de leerling niet tekort hoeft te komen in zijn ontwikkeling als hij zijn ingang meer via het ene vak en minder via het andere kiest, omdat niet het vak zelf,

maar de vorming meer en meer doel wordt.

Deze veranderende opvatting, toegepast op de verschillende situaties, kan er toe leiden, dat door het programmeren van expressie buiten het schoolprogramma te veel de nadruk wordt gelegd op het rekreatieve element. Immers, de uitspraak 'onderwijs zonder expressievakken mag de naam onderwijs eigenlijk niet dragen' verwijst naar een school die een compleet aanbod doet van alle aspecten die noodzakelijk zijn voor het bereiken van het onderwijsdoel. Dat betekent een programmering over de breedte, gevolgd door een verdieping in bepaalde vakken.

De activiteiten van de school, die een programma buiten de lessen aanbiedt, kunnen als een vorm van verdieping worden aangemerkt. Doordat ze echter buiten het gewone aanbod van de school vallen, worden ze geplaatst in het licht van het onverplichte, het vrijblijvende, de vrijetijdsbesteding.

Op zichzelf is het een goed initiatief, waarvan je de navolging zou willen toejuichen: er zijn ook veel dingen te zeggen voor het onverplichte karakter van dit werk. Maar als de navolgers de mogelijkheden voor zo'n programma niet bieden als een aanvulling, maar als een plaatsvervangende van wat wezenlijk tot het pakket van de school behoort, betekent dat geen verrijking van het programma, maar een verarming van het aanbod in het kader van de doelstelling.

De algemene doelstelling wordt het best verwezenlijkt, als een leerling na een brede oriëntatie in verschillende vakken, waaronder expressiemogelijkheden, op grond van zijn eigen voorkeur, aanleg, motivering, een keuze

Overleg Muziekonderwijsinstellingen (SOM), een organisatie van door het Rijk erkende muziekonderwijsinstellingen, heeft de Eerste en de Tweede Kamer en de vaste Kamercommissie voor CRM in een brief gevraagd om een verbetering van de moeilijke situatie, waarin het muziekonderwijs zich bevindt.

Een achtergrond-gegeven dat de werkende jongeren zelf graag op de voorgrond zien, omdat zij van mening zijn dat zij bij de middelbare scholieren ten achter worden gesteld. Met name op het gebied van de culturele vorming en de ontwikkeling van de eigen creativiteit. Een

justitie en politie. Op straat muziek makende buitenlanders worden wegens overtreding van de Algemene Politie Verordening niet alleen geverbaliseerd maar zien ook hun instrument nooit meer terug. Dit seizoen zijn enige honderden muziekinstrumenten merendeels gitaren en fluiten, in beslag genomen.

Het bestuur roept sollicitanten op voor de volgende vakken:

tekenen	24 uur
muziek	12 uur
ritmiek	8 uur
kreatief spel	6 uur
geschiedenis	8 uur

TAALARMOEDE? Er is helemaal geen taalarmoede! Als de kinderen op school maar mogen praten over wat ze zelf meemaken, als ze maar iets te horen krijgen wat bij hun eigen belevenissen aansluit. Als tegen mij een uur lang in 't Chinees wordt aangepraat, word ik óók gek!"

april — Volgens onderzoeken van de laatste jaren moet aan het nuttig effect van het taalonderwijs ernstig worden getwijfeld. Dit vooral bij het onderwijs aan arbeiderskinderen en kinderen van het platteland, bij kinderen met een dialect, woonwagenkinderen enzovoorts.

En als je toch ziet hoeveel kinderen — en dan bedoel ik kinderen van vier tot veertien jaar — ontzettend graag juist dat theater willen maken, dan is het waanzinnig dat er binnen de opleiding aan de pedagogische academies nog zo ontzettend weinig ruimte voor wordt gemaakt en dat er binnen het lesprogramma op de lagere scholen nog maar steeds geen plaats is." kunnen zien. Van Calcar: „Dat toneelspel is niet zomaar een grap. We gaan het helemaal inpassen in het onderwijs, want we geloven dat we er veel mee kunnen doen. Theater is belangrijk omdat je ook het verre naar je toe moet halen."

kan doen en de keuze ook realiseert, door hem tot aan de afsluiting een rol te laten spelen.

Dat dit onder de huidige omstandigheden slechts kan, door één van de vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen op te nemen in het examenpakket - en dan nog maar op een klein aantal scholen - is jammer.

Liever zou je willen, dat naast tijd voor examenpakketten tijd over was voor deze activiteiten, voor alle leerlingen die ze belangrijk vinden. Niet als randversiering, maar als wezenlijk deel van het programma. De mogelijkheden om dat te realiseren zijn op elke school aanwezig. Het is bij het maken van een keuze nodig vast te stellen wat men wil bereiken.

De kop boven dit artikel *Meer expressie* wil de nadruk leggen op het meer uitbuiten van de mogelijkheden die aanwezig zijn. In het artikel *Niet meer expressie* elders in dit boekje wordt gesproken over integratie van de aanwezige mogelijkheden.

Een geschikte proeftuin juist voor het onderzoeken van de integratiemogelijkheden is de werkweek of de creatieve week, die op sommige scholen wordt georganiseerd in de periode, waarin door de examens het rooster toch is gedesorganiseerd.

Goed opgezet zou zo'n week model kunnen staan voor een geheel andere wijze van werken, waarbij de intellectuele, de sociale, de emotionele, de kunstzinnige momenten aan bod komen anders dan in gescheiden vakgebieden, waar een proces van integratie op gang kan komen, waar de verbinding van de school met de samenleving tot stand komt, waar de leerling

onder eigen verantwoordelijkheid kan functioneren in relatie tot anderen en de buitenwereld.

De school, die zo'n week wil organiseren, doet er goed aan, zich eerst af te vragen, wat zij wil bereiken. Als dat meer is dan alleen maar een aardige opvulling van een vakantieachtige week of van een periode die anders toch door uitgevallen lessen verloren gaat, is het concentreren van de activiteiten op een te kiezen project een goed uitgangspunt.

Afhankelijk van het doel van de week kan het onderwerp voor zo'n project worden gekozen.

Voor eersteklassers in het begin van het schooljaar, waarbij de hoofdpz is het elkaar goed leren kennen en het bijdragen tot het functioneren als groep, moet de nadruk sterk liggen op het samenspel, het onderling overleg, kortom de sociale functie. Het is aan te bevelen, de leiding van zo'n week in handen te leggen van ouderejaars leerlingen, gesteund door enkele docenten. Het inwijden in geheimen van de schoolsamenleving is een belangrijk aspect in zo'n week en de integratie van de eersteklassers in het schoolleven verloopt gemakkelijker als leerlingen van hogere klassen in het project zijn betrokken.

Voor de hogere klassen kan het onderwerp van een werkweek worden gezocht in activiteiten, die in de school niet zo gemakkelijk te realiseren zijn: buiten werken, wiskunde te velde, driehoeksmeting, landmeten, in kaart brengen, zandreliefs maken, aardewerk bakken in een open vuur (niet vergeten stokbroodjes en allerlei andere eetbare dingen te bakken), een paar dagen achtereenvolgend werken aan een onderwerp, dat je gewoonlijk weer na een lesuur moet stopzetten, enz.

Een creatieve week, die zich in en om de school afspeelt, kan als projekt een aktueel onderwerp kiezen, waarbij door een goede keus van docenten een verbinding tot stand gebracht kan worden tussen de verschillende vakken. De expressiemogelijkheden hierin - en ook in het vorige voorbeeld - komen tot hun recht als er wordt gewerkt met vraaggesprekken, film- en fotoreportage, werkweek-krant, technische dienst, affiches, straattoneel, eethuisje, en wat verder in het projekt past.

Het is van belang, daarbij vooral de eigen docenten in te schakelen, maar daarnaast mensen van buiten. Er valt te denken aan op specifieke terreinen deskundige en geïnteresseerde ouders, aan kunstenaars uit de omgeving, aan studenten van leraarsopleidingen in de muzische vakken en aan stichtingen voor kunstzinnige vorming en plaatselijke creatieve centra.

Doordat ook eigen docenten worden ingeschakeld, mag je verwachten dat in zo'n projekt mogelijkheden tot integratie worden verwezenlijkt, die hun doorwerking hebben in de praktijk van de school buiten die bijzondere weken.

De intensiteit, waarmee wordt gewerkt, de belangstelling en de sterke motivering van de deelnemers kunnen het bewijs vormen dat ook in het schoolleven van alledag deze mogelijkheden voor *meer expressie* nodig, maar ook uitvoerbaar zijn.

Cor Molenveld
stafmedewerker voortgezet onderwijs

Landelijke stichtingen (werkgroepen, komitees, etc.) lijken dikwijls met meer autoriteit te kunnen spreken en handelen dan provinciale; provinciale weer meer dan regionale; regionale weer meer dan plaatselijke en daarbinnen heeft dan een gemeentelijke werkgroep weer meer 'aanzien' dan een buurtkomitee

Een vreemde volgorde eigenlijk, waarschijnlijk veroorzaakt door een veronderstelde meerkennis langs het trapje: wijk, gemeente, regio, provincie, land.

Ook een zogenaamde objectiviteit tegenover de problemen die aan de orde zijn, schijnt toe te nemen naarmate de besluitvorming hoger op het trapje plaatsvindt. Alsof persoonlijke betrokkenheid een bedenkelijke zaak zou zijn en kennis van de eigen onmiddellijke situatie een belemmering voor het nemen van juiste beslissingen of voor het ontwikkelen van goede initiatieven.

Gelukkig verschijnen de laatste jaren hoe langer hoe meer vraagtekens bij deze klimpartij. Het topje van de piramide wordt zo niet gewantrouwd, dan toch met de nodige reserve in doen en laten waargenomen. Een heilzame ontwikkeling, die de bewuste of onbewuste intimidatie van de regionale, provinciale of landelijke deskundigen in toom kan houden.

Een landelijke stichting als de NSKV wordt natuurlijk ook regelmatig met deze ontwikkeling gekonfronteerd. Hoewel minder dan eigenlijk te wensen zou zijn. Want de verwachtingen 'van beneden naar boven', zoals dat in een verouderd jargon heet, zijn nog dikwijls overspannen en onterecht.

Dat wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de middelen

waarover 'hoger' gelegen instituten en personen beschikken: informatiekanalen, die voor 'beneden' gesloten blijven; beter drukwerk; faciliteiten van vergadering, overdracht en kontakten. In het algemeen: de beschikking over een zekere gesubsidieerde luxe, waarover men 'beneden' niet beschikt.

Maar ook een onvoldoende vertrouwen aan de basis in eigen kunnen en duidelijk inzicht in de eigen situatie spelen een rol.

Toch liggen naar mijn mening de werkelijke bronnen van actieve deelname in veranderingsprocessen altijd in de eigen situatie. Voor vrijwel alle mensen is die situatie de onmiddellijke omgeving: gezin, school, wijk en buurt, het werk. Meer verwijderde beïnvloedingsgebieden op gedrag en omstandigheden ontsnappen aan het waarnemingsvermogen. Er ontstaat al gauw een rookgordijn, dat het uitzicht belemmert op de wijze van planning en besluitvorming. Dit is dan weer oorzaak van een houding van moedeloosheid en een gevoel van onvermogen om 'erbij te kunnen'.

Mijn ervaring is, dat bij het ontwikkelen van plannen en projecten in een gemeente of regio de positie van een landelijk instituut funktioneler wordt, naarmate zijn rol minder dwingend is.

Als bijvoorbeeld ergens een werkgroepje wordt geformeerd, dat er zich toe zet een bijscholingsproject te organiseren voor onderwijzers op het gebied van de expressievakken, bestaat meestal in de aanvangssituatie de neiging om de formule, zoals de NSKV die heeft ontwikkeld, voor dit soort bijscholing als een gegeven te aksepteren. Die formule staat namelijk kant en klaar

in een daartoe klaargemaakt boekje. Het spreekt de mensen in zo'n werkgroep wel aan: het denkwerk is al verricht en de resultaten elders in het land hebben bewezen . . . enzovoort, enzovoort.

Ik kan me dan bij een dergelijke welwillende houding veilig voelen, maar beter is het gebruik te maken van het eerder al gesignaleerde wantrouwen in het panklare procédé. Er is in iedere werkgroep altijd wel iemand, die kritische vragen gaat stellen en de meneer uit Amersfoort aan zijn verstand peutert, dat het *hier* toch allemaal wel een beetje anders ligt. En van zulke mensen moet je het hebben, want die zorgen voor het moment, waarop informatie loskomt die danig kan gaan tornen aan je eigen abstrakte gelijk.

Het is het ogenblik waarop de plaatselijke of regionale gegevens bewust worden opgenomen in planning en uitwerking. Dan vallen er namen van mensen of instanties, die buiten het blikveld waren gebleven en er niettemin door hun inbreng voor kunnen zorgen, dat op het tijdstip van uitvoering het project een duidelijke plaatselijke of regionale identiteit heeft gekregen. Dat betekent een grotere herkenningskwaliteit bij de mensen om wie het allemaal begonnen is.

Voor de voorbereidingsfase is in dit opzicht van veel belang. Mensen, die elkaar bij geruchte kennen en toch - ieder binnen zijn eigen werksoort - met kunstzinnige vorming bezig zijn of een algemeen onderwijskundige functie hebben, zitten om de tafel en wisselen opvattingen en denkbeelden uit. Niet vrijblijvend, maar gericht op het zo goed mogelijk realiseren van dit

specifieke project.

Hierbij is het telkens weer opvallend, dat functionarissen van diverse instituten, diensten en instellingen dikwijls nauwelijks op de hoogte zijn van elkaars werk en mogelijkheden. Ik denk hierbij dan aan muziekscholen, creativiteitscentra, kulturele raden, pedagogische akademies, schoolbegeleidingsdiensten, plaatselijke stichtingen voor kunstzinnige vorming, jeugdateliers. Niet zelden is het betrokken raken van al deze groepen in een concreet project de eerste aanleiding tot praktisch werkkontakt. In bijna alle gevallen wordt dit als zeer positief ervaren.

Daar komt bij, dat vrijwel iedereen, die zich met kunstzinnige vorming bezighoudt, zich geroepen voelt zijn bijzondere diensten aan het basisonderwijs aan te bieden. Een op zichzelf verheugend gevolg van al die akties, teevee-rubrieken, publikaties en dergelijke, die de laatste jaren zoveel aandacht besteden aan de betekenis van de basisschoolperiode voor de ontwikkelingskansen van het kind.

Toch kan voor de werkers in de school dit veelsporige aanbod tot hulpverlening gemakkelijk leiden tot een zekere verwarring. Het praktische aanbod is dikwijls gebaseerd op zeer verschillende doelstellingen. Naar de kant van de middelen wordt het soms meer bepaald door een groot entoesiasme dan door feitelijke kennis van grenzen en mogelijkheden in het basisonderwijs, vooral in relatie met de onderwijskundige aspecten.

Van de andere kant ben ik ervan overtuigd, dat vooral de onderwijskundigen (al of niet kersvers van de

universiteit) die de steeds talrijker wordende plaatselijke schoolbegeleidingsdiensten bevolken zeer gebaat kunnen zijn met geregelde werkkontakten met mensen die in de kunstzinnige vorming bezig zijn. In persoon en werk vertegenwoordigen die immers een aspekt van vorming, dat in de ontwikkeling van deze diensten voor de zoveelste keer in de verdrukking dreigt te raken. Op enkele uitzonderingen na (bijvoorbeeld Hilversum, Amersfoort, Enschede) ontbreken in het personeelsbestand van schooladvies- en begeleidingsdiensten konsulenten op het gebied van de expressievakken. Toch is behoefte aan begeleiding juist op dit terrein erg groot.

Ik zou dit niet met zoveel stelligheid durven beweren, als ik deze feiten niet op talrijke momenten in mijn werk was tegengekomen.

Hier ligt een van de belangrijkste taken van een landelijk functionaris en wellicht de beste rechtvaardiging van het feit dat hij op rijkskosten van hot naar haar kan reizen.

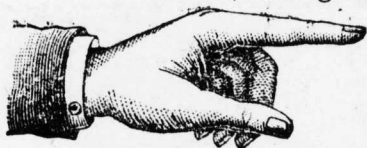
Anders gezegd: men is er in Maastricht mee gebaat te weten, dat de problemen waar men mee worstelt niet wezenlijk andere zijn dan in Breda en Assen. Dat deze problemen in principe te herleiden zijn tot een aantal basisuitgangspunten waarover men het eens moet worden. Dat de oplossingschema's die elders zijn ontwikkeld misschien niet tot in ieder detail in de eigen situatie zijn over te nemen, maar wel zoveel informatie bevatten dat de kansen op mislukking of kortsluiting kleiner worden.

Het verhoogt de geloofwaardigheid van de

verkondigde stellingen, omdat ze niet eenzijdig zijn geformuleerd vanuit het isolement van een landelijke 'elite', maar geënt zijn op de bevindingen van mensen, die in konkrete werksituaties met vallen en opstaan nieuwe wegen wijzen.

Henri van Merwijk
stafmedewerker basisonderwijs

AMSTERDAM, 8 febr. — Met de dramatische expressie en spelontwikkeling op de Amsterdamse lagere scholen is het erbarmelijk slecht gesteld. Er is vaak geen ruimte, er is geen gedegen begeleiding voor het onderwijskader, er is geen vrijheid binnen het lesrooster, er is geen rooie cent. De

De organisatoren willen op deze manier iets goed maken voor de jongeren die in schoolverband nooit kennis hebben kunnen maken met cultuuruitingen als concerten en toneelstukken.

PvdA-afgevaardigde C. Egas, oud-staatssecretaris van CRM, noemde het een „schande” dat onder dit kabinet het welzijnswerk dreigt dood te lopen in het slop van het profijtbeginsel.

VVD VOOR BEZUINIGEN CLUBHUIS- WERK

tracht door te voeren. En eigenlijk is het creatieve en inventieve team van docenten de belangrijkste waarborg voor de kwaliteit van de school.

Prof. Van Zuthem zei dat de maatschappij niets heeft aan het zogenaamde progressieve ondernemerschap wanneer geen antwoord gegeven wordt op belangrijke vraagstukken als ontwikkelingshulp, de problemen rond verkeer en onderwijs en milieuhygiëne.

DEN HAAG, 10 nov. — De linkse oppositie heeft het CRM-beleid van het kabinet-Biesheuvel op scherpe wijze veroordeeld. Bij de behandeling van minister Engels' begroting, gisteren in de tweede kamer, hanteerde de PvdA zelfs de term „afbraakpolitiek.” D'66 noemde het welzijnswerk van dit kabinet een „uitverkoopbeleid.”

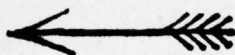
e-
rt
el
je
n.
De expressievakken die bij deze operatie bijzonder in de belangstelling staan, zullen voor sommige schooltypen dezelfde positie houden als nu, maar voor andere niet.

Onlust in het onderwijs

de
o-
ver
een
E. Steenbergens zei dat er groot verzet onder de leden is tegen de onderwijsbezuinigingen en tegen het ontbreken van een perspectief op verantwoord beleid. Bij dat laatste hoort

DEN HAAG, 3 maart. — Het nuttig effect van de audio-visuele hulpmiddelen bij het lager onderwijs is nog gering, ondanks de aanwezige apparatuur. Bij de onderwijzers ontbreekt de instelling voor het gebruik van deze media; ze worden nog te veel gezien als vrijblijvende hulpmiddelen en zijn meestal geen geïntegreerd onderdeel van het leerproces.

Bestuur

Nieuwe statuten, nieuwe mensen

Een ingrijpend moment in het bestaan van de NSKV is 1 maart 1972 geweest. De statuten, waarop de stichting in 1964 was gezet, zijn bij besluit van vrijwel het zelfde bestuur dat de moeilijke jaren eerste heeft gedragen zo vergaand gewijzigd, dat het bestuur tevens kollektief is afgetreden om de weg vrij te maken voor een ontwikkeling in ons democratisch handelen. Daarmee is het in de traditie gewortelde besturen van een stichting doorbroken op een wijze, die past bij het karakter en de inhoud van ons voortschrijdende werk.

Uitgaande van het principe, dat het beeld van een stichting niet behoort te worden bepaald door een bestuur maar door de mensen die het werk doen, zijn de statuten scherp toegesneden op het doen en laten van de NSKV. De historische ballast van de representativiteit, die alleen nog maar formele betekenis had, is afgeworpen. Zonder de waarde van goede werkrelaties met zusterorganisaties te miskennen, integendeel, zijn wij van mening dat representatie in elkaars besturen de elite hoog houdt, die wij in ons werk zo verfoeien.

Waar een stichting vanuit haar aard al een gesloten circuit is van een bepaald bestuurlijk ras, hebben wij bewust gekozen voor een bestuur dat dienstbaar is aan het werk. Daarmee is ook de opening gemaakt naar het personeel van de stichting, dat in een bestuur van negen personen twee zetels bezet. De zeven andere plaatsen zijn ingenomen door deskundigen uit onze werkgebieden (het onderwijs, het vormingswerk met volwassenen, het jeugd- en jongerenwerk en de kunsten), die de staf in

samenspel met het interim-bestuur naar eigen inzichten bij elkaar heeft gebracht.

De nieuwe bestuursconceptie heeft ook een aantal veranderingen in de statuten veroorzaakt. De voornaamste zijn:

- de stukken en vergaderingen van het bestuur zijn, op een enkele uitzondering na, openbaar;
- met andere organisaties kan een werkovereenkomst worden gesloten om de gewenste samenwerking te garanderen;
- minstens eens per jaar wordt er een openbare bijeenkomst met raadgevend karakter uitgeschreven, waarop rekening en verantwoording wordt afgelegd aan iedereen die zich door ons werk aangesproken voelt;
- werkgroepen van rechtstreeks betrokkenen kunnen (zoals al enige malen is gebeurd) worden ingeschakeld om de studieopdracht, die wij ons stellen, verder te verdiepen en de zingeving naar het werkveld te vergroten;
- de werking van de statuten wordt na twee jaar getoetst door een bijzondere commissie, om aldus te voorkomen dat zelfs nieuwe statuten de ontwikkelingen in het werk zouden kunnen remmen.

Het effect van de wijziging zal dus in maart 1974 in de praktijk waarneembaar moeten zijn. Wij hebben de verwachting, dat de bedoeling van deze bescheiden vorm van democratisering gestalte zal krijgen in een grotere wendbaarheid en openheid van de NSKV.

Wie de juridische vormgeving van deze nieuwe wijze van functioneren nauwkeurig wil nalezen kan de statuten bij ons bestellen.

Aan dit interne proces van herstructurering is met

voortvarendheid leiding gegeven door mr. M.Vrolijk, die met de aanvaarding van de statutenwijziging zijn voorzittersperiode van ongeveer vijf jaar bekroonde. Na zijn benoeming tot kommissaris van de koningin in Zuid-Holland, per 1 april 1972, is hij opgevolgd door de heer J.D. van der Harten, lid van het kollege van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en verder onder andere voorzitter van de afdeling toneel van de Raad voor de Kunst. Samen met het interim-bestuur heeft hij de nieuwe situatie voorbereid, die 1 september 1972 is aangebroken.

De onderstroom van deze structurele operatie is vooral bepaald door de herinterpretatie van onze doelstellingen en de daaruit volgende verschuiving van onze werkinhoud, die worden uitgedrukt in konkrete projekten. Er wordt ook richting aan gegeven door de taak, functie en plaats, die de NSKV wenst te vervullen voor de vier werkgebieden waarin zij staat. Het zoeken naar de juiste positie wordt door veel externe factoren beïnvloed. Deze kan de NSKV in haar eentje niet beheersen. Maar zover het in haar eigen vermogen ligt, zal zij het nodige doen om te verhelderen wat zij is, hoe zij werkt, waar zij zich bevindt. In openhartig samenspel met het ministerie van CRM zijn wij bezig ons werkterrein nauwkeurig af te palen. De overwoekerde kulturele jungle vraagt er om. Maar als men onze identiteit wil kennen, gelieve men in het bijzonder de inhoud van ons werk daarop aan te kijken.

Team

Geen uitbouw

In tegenstelling tot het bestuur, dat - op één lid na - volledig nieuw is, is het team van medewerkers vrijwel niet gewijzigd. De geplande jaarlijkse uitbouw van de NSKV-staf kon in 1972 en kan in 1973 niet worden gerealiseerd en zeker ook daarna niet, zolang onze enige subsidiënt, het ministerie van CRM, met de personeelsstop en de rem op activiteiten ook ons blijft treffen. De gevolgen van deze forse vertraging in de snelle ontwikkeling en groei van het werk zijn moeilijk te taxeren, maar de dreiging van terreinverlies is levensgroot. Wij kunnen ons werk op de bestaande voet voortzetten, in Den Haag noemt men dit 'ongewijzigd beleid', maar wij ervaren nu al, dat stilstand juist in dit kwetsbare gebied achteruitgang is. Geen uitbreiding, wel enkele veranderingen. De eerste onderwijskundige medewerker van de NSKV, die 1 december 1966 zijn entree maakte, heeft ons 1 augustus 1972 verlaten: Cor Molenveld, stafmedewerker voortgezet onderwijs; hij is nu docent aan de Akademie voor Beeldende Vorming in Amersfoort, maar heeft nog wel een bijdrage aan dit boekje geleverd. Hij blijft nog één dag in de week beschikbaar om de sekretariaatswerkzaamheden van de begeleidingskommissie experiment eindexamen expressievakken voort te zetten. De rest van zijn taak, die hij met opvallende kwaliteit heeft ontwikkeld en met grote inzet heeft vervuld, is opgenomen door Jippe Hoekstra, voordien docent aan de Bergense Scholengemeenschap in Bergen (N.-H).

Als direktie-sekretaresse is sinds 20 september 1971 werkzaam Hanne-Wil Boekaar (na vertrek van Inge Heun). De vrijgekomen plaats van een bureau-medewerkster is per 1 januari 1972 ingenomen door Joke Spithoven.

Studie/Onderzoek

Op het gebied van de research heeft de NSKV, naast haar bemoeienis met het weinig vlottende onderzoek naar de receptieve kunstzinnige vorming in het basisonderwijs, via begeleiding of advisering meegewerkt aan verschillende kleine onderzoeken. Daarnaast proberen wij, onder andere door participatie in de werkgroep-TenHave, een systematische research op het terrein van de kunstzinnige vorming te bevorderen.

Het projekt middenschool heeft eind 1971 de afsluiting van de eerste fase bereikt. De door de NSKV ingestelde werkgroep, die een model middenschool aan het voorbereiden is, heeft een reeks besprekingen afgerond en daarmee materiaal verzameld voor een publikatie die uitgangspunt moet zijn voor discussie. Belemmeringen van financiële aard hebben uitvoering van de volgende fasen tot nu toe onmogelijk gemaakt. Niettemin wil de projektgroep proberen nog in 1972 met het discussiestuk voor de dag te komen en zo mogelijk kort daarna een konferentie te organiseren, waarop het stuk besproken kan worden. De middenschool-gedachte wordt ook reeds in de praktijk getoetst, op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. De stafmedewerker voortgezet onderwijs maakt deel uit

van het team, dat dit experiment begeleidt, wat uiteraard weer doorwerkt naar de projektgroep.

De NSKV start in het najaar van 1972 met een studie naar de kondities, waaronder inschakeling van kunstenaars in het onderwijs tot optimale resultaten kan leiden. Deze studie zal als uitgangspunt gaan dienen voor een overleg tussen organisaties, die belang hebben bij het werken van kunstenaars in de school. Wij hopen via dit overleg beleidslijnen te formuleren voor kunstorganisaties en onderwijs. Studie, overleg en publikatie van de resultaten zijn mogelijk gemaakt door een subsidie van het Prins Bernhard Fonds en de Van Bylandt Stichting.

De NSKV heeft een studieplan ontworpen, dat moet nagaan op welke wijze een landelijk bemiddelingsbureau voor de dramatische vorming meer inhoudelijk gericht kan adviseren en op welke wijze die bemiddeling meer gedecentraliseerd kan worden opgezet. Aanleiding hiertoe is het verzoek van een door de minister van CRM ingestelde werkgroep (inmiddels de werkgroep-Pool genoemd) om een louter administratief centraal bemiddelingsbureau voor de dramatische vorming bij de NSKV onder te brengen.

De NSKV echter voelt zich niet de aangewezen instantie om een dergelijke administratieve taak in de sfeer van arbeidsbemiddeling voor docenten dramatische vorming op zich te nemen. Zij acht een louter organisatorisch bureau slechts een praktische oplossing voor korte termijn, alleen zinvol als het een studie-opdracht meekrijgt om verder te onderzoeken hoe een

ook inhoudelijk gerichte bemiddeling kan worden opgebouwd vanuit de plaatselijke en regionale mogelijkheden.

Een dergelijke studie zou moeten inhouden: uitwerking van de inhoudsvraag, ontwikkeling van criteria, doen van voorstellen ten aanzien van de organisatorische opzet en werkwijze van de bureaus. Wij verwachten, dat begin 1973 met de uitvoering van het plan een aanvang kan worden gemaakt.

De stafmedewerker teater bereidt een nota voor, waarin wordt ingegaan op de inhoud en de daaruit volgende noodzakelijke herstrukturering van het jeugdteater. Het jeugdteater wordt in dit werkstuk benaderd in samenhang met de huidige Nederlandse teatersituatie, de ontwikkelingen binnen het onderwijs en de functies welke het teater daarbinnen kan hebben. Vervolgens wordt nagegaan welke voorzieningen voor deze functies noodzakelijk zijn. Uiteindelijk leidt dit tot een raam voor een edukatief gezelschap.

Studiedagen

Als gespecialiseerd instituut voor de kunstzinnige vorming heeft de NSKV een belangrijke bijdrage geleverd in de organisatie en programmering van de jaarlijks terugkerende konferenties van het Katholiek Pedagogisch Centrum (KPC) voor hoofden van basisscholen, dit maal in het teken van 'kreativiteit en muzische vorming'. Een voorbereidende werkgroep met de stafmedewerker basisonderwijs heeft een programma ontwikkeld, dat sterk gericht was op de actieve

participatie van de deelnemers.

Toneelwerkgroep Proloog heeft de conferenties geopend met een maatschappij-kritisch gerichte voorstelling, die vaak aanleiding gaf tot felle discussies tussen de deelnemers onderling. In de daarop volgende workshops (dramatische expressie, muzikale vorming, simulatiespel, creatief schrijven) is getracht het door Proloog op gang gebrachte proces zo veel mogelijk door te laten werken. De tweede dag heeft zich gekoncentreerd rond de onderwerpen 'kreativiteit en wetenschap' (onder leiding van de wetenschappelijk medewerkster van de NSKV) en 'katechese en expressie'. Ter afsluiting volgde een poppenspel, waarin de relatie tussen taalonderwijs en dramatische expressie tot uitdrukking werd gebracht.

De conferenties hebben enkele belangrijke vragen opgeroepen:

- 1 Hoe komt het, dat het aantal deelnemers opvallend lager is geweest dan in voorgaande jaren?
 - 2 In welke mate worden vernieuwingsprocessen in het onderwijs in verband gebracht met veranderingen in de samenleving?
 - 3 Welke functie heeft een theoretische reflex op creativiteitsontwikkeling voor het praktisch en didactisch handelen in de school?
- Vragen die door het procesmatige karakter van het conferentieprogramma zeker niet tot eensluidende antwoorden hebben geleid. Van dit alles is uitgebreid verslag gedaan in een boek, dat met een evaluerende inleiding van onze medewerker basisonderwijs binnenkort verschijnt bij Uitgeverij Malmberg te Den Bosch.

Nu het basisonderwijs steeds meer oog en oor begint te krijgen voor de kunstzinnige vorming komt bij ons nogal eens de vraag binnen om onderwijzersdagen over dit onderwerp te helpen organiseren. De stafmedewerker teater heeft in het najaar van 1971 rond het thema 'spel als vormingsmiddel' zo'n dag op touw gezet voor het comité 'Onderwijzersdagen rayon Utrecht'. Meer dan duizend onderwijskrachten zijn hierbij aanwezig geweest. Onderwerpen onder andere spel en wereldverkenning, simulatiespel, werken met video, dramatische expressie, praktische spelsuggesties. In Brabant (Eindhoven) en Zeeland (Middelburg) zijn ook plannen om onderwijzersdagen in het teken van de muzische vorming te plaatsen. De NSKV is er bij betrokken.

In 1971 hebben wij regionale werkbijeenkomsten in Hoogeveen, Arnhem en Haarlem georganiseerd voor leraren van het lager beroepsonderwijs, die de applicatiekursus creatieve handvaardigheid hebben gevolgd aan academies voor beeldende kunsten. Een vierde in Venlo geplande bijeenkomst is wegens gebrek aan belangstelling niet kunnen doorgaan. De dagen waren bedoeld om na te gaan wat er met de in de cursus opgedane ervaringen in de praktijk werd gedaan en het programma was dan ook zo samengesteld dat vooral een uitwisseling van dat soort gegevens mogelijk werd. De bijeenkomsten hebben vier zaken heel duidelijk naar boven gebracht:

- veel leraren zijn na afloop van de cursus in oude werkvormen teruggevallen, omdat de steeds terugkerende stimulans verdwenen is;
- er is een duidelijke behoefte gebleken aan meer

- langdurige begeleiding, bijvoorbeeld middels konsulenten;
- de plaats, die de creatieve handvaardigheid in het technisch onderwijs inneemt, is tamelijk geïsoleerd en onduidelijk;
- er is een enorme behoefte gebleken aan steeds terugkerende informatie op dit gebied (zie plannen informatie-bulletin Kortom onder kopje 'Informatie').

De wetenschappelijk medewerkster van de NSKV heeft zich het afgelopen jaar in het bijzonder gekoncentreerd op een studie van het fenomeen creativiteit. Die studie heeft geleid tot het organiseren van een conferentie over dit onderwerp met als doel: bevordering van contacten tussen degenen die zich, voornamelijk uit wetenschappelijk oogpunt, bezighouden met dit verschijnsel en bevordering van meer coördinatie in theorievorming en onderzoek op langere termijn. Een concreet resultaat van deze 'oriënteringsdagen' is een enkele malen per jaar verschijnend 'creativiteitsschrift', een wetenschappelijk informatie-bulletin over research en praktijk, dat bij ons zijn adres heeft.

Beleidsambtenaren van enkele grote gemeenten hebben de NSKV benaderd met het verzoek een studiedag te helpen voorbereiden over het thema 'gemeentelijk cultuurbeleid en kunstzinnige vorming'. De dag is gepland in het voorjaar van 1973. Uitgenodigd worden deelnemers uit grote gemeenten en uit die gemeenten, waar reeds initiatieven op het gebied van de kunstzinnige vorming zijn genomen. De problematiek kan op het werkkterrein liggen van beleidsambtenaren

Zo niet het *objet d'art*, dan toch het pronkstuk van de Nationale Onderwijs Tentoonstelling is deze keer ongetwijfeld de Philips video-cassette-reorder voor het onderwijs. Een mooi apparaat, nu nog werkend met zwart-wit, straks met kleur, en gestandaard-

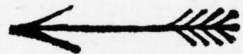
Het bedrijfsleven zal niet meewerken, als het image van het bedrijf met de nieuwe spelling gemoeid is. „Philips” wordt nooit „Filips” en „Daf” nooit „Dof”. Wat we

	1e tape		2e tape		3e tape		4e tape		5e tape		6e tape	
AKZO	89.30	89.70	89.00*	89.30	89.20*	89.50	89.30*	89.40	89.20*	89.30	89.10*	89.30
Hoogov.	80.50	—	80.10	80.30	79.80	79.90	79.70	79.90	79.70	79.90	79.60	79.90
KonN.P	139.30*	139.50[139.30*	139.80[139.60*	139.80[139.60*	139.70[139.50*	139.70[139.20*	139.60[
Philips	49.30*	49.40	49.30*	49.50[49.30*	49.50[49.40	49.50[49.40*	—	49.30*	49.40
Unilever	93.70	94.10	93.60	93.90	93.50	93.70	93.50*	93.70	—	—	93.60	93.70

Scholier bestraft voor uitdelen politiek pamflet

We praten in Van der Putts werk-kamer. „De meeste ouders hebben er geen weet van, dat het vrijwel uitsluitend anti-autoritaire maatschappij-vernieuwers zijn, die de cursussen voor hun kinderen leiden”, zegt hij. „Vaak zijn het geflipte priesters, die zich ineens in Marx zijn gaan verdiepen,

**UW DOEL
BEREIKT
U MET
ADVERTEREN**

schappij slaan. Men kan niet meer vrijblijvend onderwijs geven. Er wordt door ouders stug gerekend: langs die en die weg kan hun kind zus en zover komen. De leerlingen zelf denken al even kapitalistisch. Het zijn er, vol-

„Kijk, een Meulenhoff kan zich op het ogenblik de uitgave van Vogelaar permitteren, omdat Portnoy's klacht en Wolkers bestsellers zijn. Ze spelen safe. Maar als dat niet meer zo is komt Vogelaar niet meer aan bod. Zo werkt het nu eenmaal in een kapitalistische onderneming.”

R.B.: *Nou, in elk geval bestaat er een band tussen cultuur en politiek, nietwaar? Ik bedoel, momenteel worden de arbeiders onderdrukt door cultuur en niet door geweren...*

J.L.: ... ze zijn verdoofd...

die belast zijn met onderwijs, kunsten, vormingswerk, jeugd- en jongerenwerk. Voorts worden er bij betrokken de bestaande commissies en instellingen voor kunstzinnige vorming, de pedagogische centra en diensten. Voorafgaand aan de studiedag zal door middel van toegezonden vragenlijsten bij de potentiële deelnemers de ondervonden problemen op het terrein van de kunstzinnige vorming systematisch worden geïnventariseerd. De gesignaleerde problemen worden geordend tot probleemgroepen, op basis waarvan een globaal raammodel wordt samengesteld. Daarbinnen worden de probleemgroepen in hun onderlinge samenhang beschreven, waarbij voor elke centrale probleemstelling meerdere gevonden of nog mogelijke oplossingen worden aangegeven. Dit raammodel zal uitgangspunt zijn van de studiedag.

Experimenten

Het eerder aangekondigde projekt Dronten is in het kursusjaar 71/72 van start gegaan. Met dit projekt willen wij onderzoeken op welke wijze de kunstzinnige vorming in het lager beroepsonderwijs een betere plaats kan krijgen. Uitgangspunt daarbij is integratie, eerst van de verschillende expressievakken, daarna van de kunstzinnige vorming met de theoretische en praktisch-technische vorming. Het projekt wordt uitgevoerd door een kerngroep, bestaande uit een scholengemeenschap voor l.b.o. en twee mavo's. De leraren die er aan werken worden begeleid door een team van deskundigen op de verschillende gebieden van de kunstzinnige vorming. Het eerste proefjaar van het projekt is nu afgesloten.

Hoewel de resultaten niet onverdienstelijk zijn gebleken, wordt in het tweede jaar toch een andere vorm van begeleiding toegepast. De stafmedewerker l.b.o. heeft het projekt uitvoerig beschreven in de brochure 'Blokuren voor kunstzinnige vorming', die bij de NSKV verkrijgbaar is. De eindresultaten van het experiment worden opriefu in brochurevorm gepubliceerd.

Een belangrijk stuk werk in het voortgezet onderwijs is in 1972 begonnen in het kader van het experiment eindexamen in de vakken handenarbeid, muziek, tekenen en textiele werkvormen op achtendertig scholen voor mavo en havo. Vijftien mavo's hebben de eerste examens al achter de rug en hebben na afloop over het algemeen erg entoesiast gereageerd. De overblijvende drieëntwintig havo's krijgen dit kursusjaar de eerste examens. Inmiddels zijn weer veertig nieuwe proefscholen aangewezen. Het ligt in de bedoeling om op die manier straks alle mavo's en havo's in het experiment te betrekken. De stafmedewerker voortgezet onderwijs neemt deel aan de begeleiding van het experiment.

Achttien tot vierentwintig scholen voor voortgezet onderwijs krijgen dit kursusjaar in het kader van een internationaal experiment de gelegenheid met film te werken. Voorwaarde is, dat de deelnemende scholen uitvoerig verslag doen van hun ervaringen. Leiding en koördinatie van het experiment berusten bij het Instituut Film en Jeugd. Een speciale commissie, waarin ook de NSKV vertegenwoordigd is, gaat het experiment begeleiden.

Wij zijn ook betrokken bij een onderwijsverbeterings-experiment, dat het Katholiek Pedagogisch Centrum met vijf scholen voor Individueel Technisch Onderwijs aan het voorbereiden is. Drie werkgroepen - avo -, technische en creatieve vakken - zijn daarvoor modellen aan het ontwerpen. De stafmedewerker l.b.o. is adviseur in de laatste werkgroep. Een eerste rapport zal binnenkort worden uitgebracht.

Bijscholing

De applicatie-kursussen in de vijf expressiegebieden voor onderwijzers, waarmee in 1969/70 via experimenten in Alkmaar en Heerlen een begin is gemaakt, ondervinden een groeiende werfkracht. Na projecten in Bakkeveen, Den Helder, Bergen op Zoom, Oudenbosch en Vlaardingen in 1970/71 en in Rotterdam, Den Haag, Nijmegen en Velzen (IJmond) in 1971/72 gaan met ingang van het schooljaar 1972/73 kursussen van start in Maastricht, Utrecht, Alphen aan de Rijn en weer in Den Haag en Rotterdam.

Het aantal deelnemers aan al deze projecten belooft in deze vier jaar ongeveer 2200. Ofschoon zo'n getal nog niets zegt over het feitelijk rendement, die deze vorm van bijscholing heeft opgeleverd voor iedere kursist afzonderlijk en voor zijn praktijk in de basisschool, zijn de ervaringen met de projecten in het geheel genomen voldoende positief om de aanhoudende vraag naar de kursussen te blijven beantwoorden.

Een verheugend verschijnsel is, dat de projecten een steeds sterkere plaatselijke of regionale identiteit vertonen en dat de NSKV, overeenkomstig haar

bedoelingen, hierbij als inhoudelijk achtergrond-instituut fungeert. Een decentralisatie-tendens, die goed lijkt aan te sluiten bij de ontwikkelingen, die zich ook in andere delen van de onderwijsvernieuwing aftekent.

Om de doorverwerking van deze langdurige kursussen (dertig avonden van drie uur) zowel in de beroepservaring van de onderwijzer als in het onderwijs op het spoor te komen zijn wij in september 1972 een uitgebreide enquête begonnen onder de deelnemers van alle afgesloten projecten. De resultaten ervan, die wellicht van invloed kunnen zijn op de inhoud en de vorm van de kursussen, zullen naar verwachting in het voorjaar van 1973 bekend zijn en door ons worden gepubliceerd.

Een initiatief, dat in de nog verwaarloosde sektor van het vormingswerk de kunstzinnige vorming moet stimuleren, is het werk van de commissie 'kunstzinnige applicatie sociaal pedagogen' (KASP), die eind 1970 door de minister van CRM is ingesteld met de opdracht bijscholingskursussen te ontwerpen voor beroepskrachten in het cultureel werk. Deze commissie, die door de stafmedewerker vormingswerk wordt voorgezeten en waarin ook de sociale akademies vertegenwoordigd zijn, denkt voorlopig aan kursussen die mede onder verantwoordelijkheid van het sociaal pedagogisch onderwijs vorm zullen krijgen. Het is niet mogelijk gebleken in 1971 al met de plannen rond te komen; de voorstellen worden echter nog in 1972 verwacht.

Sinds juli 1972 bekleedt de medewerker vormingswerk het voorzitterschap van de landelijke begeleidingskommissie van de kursussen kunstzinnige vorming voor vrijwillig kader in jeugd-, klub- en buurthuiswerk. De NSKV acht dit in 1971 tot stand gekomen kursustype van groot belang. De eerste ervaringen, die regionaal zijn opgedaan, worden tans geëvalueerd. Het opvallendste hierbij is, dat waar vooral vanuit het jeugdwerk aanvankelijk grote beduchtheid bestond voor langer durende kursussen, nu waarneembaar wordt, dat de vrijwilligers zelf meestal na een jaar nog verder willen.

De werkgroep 'kadertraining audio-visuele vorming', waarin wij zitting hebben, is in december 1971 begonnen met een bijscholingskursus voor beroepscineasten, gericht op het hanteren van audio-visuele media in creativiteitscentra en ander buitenschoolse werkvormen. De werkgroep heeft ook al vergevorderde plannen voor een lerarenopleiding audio-visuele vorming. Gedacht wordt ook aan een bijscholingsproject voor op dit terrein reeds werkzame mensen.

Samen met het Instituut Film en Jeugd en het Nederlands Centrum voor Volksontwikkeling (NCVO) heeft de NSKV in maart 1972 een week durende video-film cursus op touw gezet voor mensen, die in een of andere vorm van vormingswerk deze media willen gaan hanteren. Als eerste verkenning van de mogelijkheden van film en video en de methodiek van het filmgesprek is het een geslaagde week geweest. Een follow-up is

noodzakelijk.

De NSKV heeft in 1972 ook haar medewerking verleend aan de bijscholing voor kulturele ambtenaren, verzorgd door het Instituut voor Bestuurswetenschappen.

Advisering

Op gemeentelijk niveau groeit de belangstelling voor de kunstzinnige vorming. Dit komt tot uitdrukking in de vele verzoeken om advies en dienstverlening. De wethouder voor onderwijszaken en volksontwikkeling van de gemeente Arnhem heeft de NSKV gevraagd ten behoeve van het beleid in de kunstzinnige vorming een advies uit te brengen over de achtergronden van de kunstzinnige vorming (doel en inhoud), fasen volgens welke daaraan vorm kan worden gegeven, welke organisatiestructuur daarvoor vereist is. Het advies - een blokkendoos voor kunstzinnige vorming - is begin 1972 uitgebracht.

Een soortgelijke vraag heeft ons bereikt van het gemeentebestuur van Utrecht. In dit advies zal op basis van uit te werken doelstellingen en achtergronden een beleidsschets-op-langere-termijn voor de kunstzinnige vorming worden geformuleerd. In het perspectief hiervan zullen de bestaande activiteiten worden geïnventariseerd en gewaardeerd en zullen prioriteiten worden ontwikkeld waarbij het basisonderwijs grote nadruk zal krijgen. Bij de vormgeving van het beleid en de structuur van de organisatie zullen wij uitgaan van een binnenschools

en een buitenschools model met bijzondere aandacht voor de integratiemogelijkheden. Wij denken het advies begin 1973 te kunnen afronden.

Met verschillende toneelgezelschappen heeft de NSKV een meer of minder intensief contact ten aanzien van problemen op het terrein van de kunstzinnige vorming. Bij de toneelwerkgroep Proloog heeft dit in 1971 en 1972 concrete resultaten opgeleverd. Zo is er in een koproductie met Theater Klank en Beeld een filmregistratie gemaakt van de voorstelling 'De laatste bloem of de torenflat van Babel'. De NSKV-versie van deze registratie zal nog worden 'omgebouwd' tot een diskussiefilm over verwerkingsmogelijkheden van geschikte toneelproducties binnen de dramatische vorming, met name in het basisonderwijs. Zo is er een produktie voor werkende jongeren uitgebracht, waaraan ook het Wikor medewerking heeft verleend, en is er op initiatief van de NSKV de produktie 'Een 4 is een 4, of niets is onrechtvaardiger dan een ongelijke gelijk te behandelen' gemaakt voor de hoofdenkonferenties van het KPC.

Wij hebben ook bijgedragen aan een advies over de accommodatie voor handvaardigheid in het voortgezet onderwijs. Het Informatiecentrum voor Scholenbouw (ICS) had daartoe opdracht van de minister gekregen. Een speciaal daarvoor geformeerde commissie heeft in 1971 haar werkzaamheden afgesloten en de bevindingen en konklusies gerapporteerd aan de minister.

In juli 1972 is ons om een advies gevraagd door het Haags Centrum voor Amateuristische Kunstbeoefening SCHAK. Na een tweetal oriënterende besprekingen is besloten dat NSKV en SCHAK samen de mogelijkheden gaan onderzoeken voor de uitbouw van het bestaande centrum tot een plaatselijk dienstencentrum voor de kunstzinnige vorming. Het uiteindelijke voorstel zal in december 1972 dienen te zijn uitgewerkt.

Informatie

De belangrijkste gebeurtenis binnen het werkgebied van het basisonderwijs is zonder twijfel het verschijnen van het muzisch werkboek 'Aldoende' in september 1971 geweest. In deze zes maal per kursusjaar verschijnende losbladige uitgave wil de NSKV door middel van achtergrondartikelen voor teambesprekingen, lesadviezen, didactische richtlijnen, informatie, reportages e.d. de leerkrachten van de basisscholen een handreiking bieden bij het vaak moeilijke werk van alledag.

De reacties van de werkers in de school zijn erg gunstig. Ook buiten de school in het jeugd- en jongerenwerk blijkt 'Aldoende' aan te slaan. Onderwijsbladen, dagbladen, radio en televisie hebben de uitgave positief begeleid. Die lof is nog niet af te lezen in het aantal abonnees. Maar zoals dat geldt voor ieder beginnend tijdschrift is ook voor 'Aldoende' de groei naar een abonneebestand dat financiële risico's veilig stelt een kwestie van tijd. In dit opzicht is een aantal van zeventienhonderd (waaronder een kleine vijftienhonderd scholen) na één jaargang bemoedigend.

Niettemin blijven wij hopen op en werken aan een flinke stijging vóór het einde van het tweede jaar. Minder om het aantal dan om de overtuiging, dat 'Aldoende' een reële bijdrage kan leveren tot het verbeteren van het muzisch klimaat in de Nederlandse basisschool.

Een heel anders opgezet blad gaat vermoedelijk in oktober 1972 van start: een informatie-bulletin op het gebied van de kunstzinnige vorming. Het draagt de naam 'Kortom' en zal voorlopig zes maal per jaar verschijnen. Bij voldoende belangstelling zal de verschijningsfrequentie worden opgevoerd. De NSKV vindt een dergelijk blad van grote betekenis voor het vervullen van haar dienstverlenende taak: het beantwoorden van bestaande vragen en het oproepen van nieuwe. Zij vindt het ook een heel geschikt middel om de wisselwerking met hen die werkzaam zijn op het terrein van de kunstzinnige vorming gaande te houden en waar nodig uit te breiden.

Het bulletin beoogt daarom meer te zijn dan een mededelingenblad van de NSKV. Het wil een bundeling zijn van veel bredere informatie over kunstzinnige vorming en zaken die er mee samenhangen. Deze informatie wordt zo geordend en vorm gegeven, dat er beknopte, zakelijke, leesbare berichten ontstaan, die in een oogopslag weergeven waar het om gaat.

De verspreiding van het bulletin beperkt zich niet tot organisaties en instellingen uit de directe omgeving van de NSKV; het blad is ook bedoeld voor het kader in onderwijs-, jeugd- en jongerenwerk, vormingswerk met volwassenen, voor kunstenaars, schoolbesturen,

ouderkomitees, voor radio, televisie en pers.

Onder leiding van de stafmedewerker publiciteit worden naar vormen van samenwerking gezocht met koepelende instellingen om van een regelmatige toevoer van informatie verzekerd te zijn. Een kleine steekproef onder betrokkenen en mogelijke belangstellenden heeft aangetoond, dat aan een dergelijke uitgave grote behoefte is.

Om de talrijke contacten en relaties met het onderwijs extra te activeren heeft de NSKV in 1972 voor het eerst een informatieve stand gehad op de Nationale Onderwijs Tentoonstelling in de Jaarbeursgebouwen in Utrecht. De aanwezigheid van onze gespecialiseerde medewerkers is in de rechtstreekse ontmoeting met de vele geïnteresseerde bezoekers nuttig en effectief gebleken. De presentatie onder het motto 'Kunstzinnige vorming is niet het werk van Rembrandt maar van Pietje' is echter, ondanks een bewust nagestreefde opvallende eenvoud, toch te bescheiden geweest om een groot bereik te hebben. Op de volgende NOT lijkt samenwerking met gelijkgeaarde instellingen een deugdelijke oplossing.

De stafmedewerker basisonderwijs heeft voor Teleac de eindredactie gevoerd van tien uitzendingen, die onder de titel 'Speelwijze' informatie gaven over creatieve spelmogelijkheden voor kinderen en ouders. In volgorde van belangrijkheid zouden de uitzendingen moeten voldoen aan de criteria: pleidooivorming, informatie en instructie. Vandaar dat de serie geen duidelijk leskarakter heeft gekregen, maar in de vorm

Minister Engels buigt voor eisen van kunstenaars

plaats vindt. Het ontbreekt aan een ontmoetingsplaats waar docenten, docentuurders en meedenkers bij het ontbreken van een coördineringsorgaan die verder reikt dan het hap-snap gedoe van nu.

De Mammoetwet is wat bedreft de expressie-vakken een lelijke tegenvalier geworden. In plaats van een méér kwam er een minder uit de bus. Ook de muziek — op de middelbare scholen toch altijd al een stief-kindje — kwam op 'n nag hangt over je te staan. De toestand is niet overbare beroerd, maar zij hangt wel voor een groot deel af van de al, of aanwezigheid van een kundige en enthousiaste leerkracht, en ook van de vraag of deze rugdekking krijgt van zijn directeur en collega's.

ARNHEM, 8 april. "De kritiek van binnen en buiten het onderwijs is dikwijls onrechtvaardig en ondeskundig. Wie tegenwoordig leert wat verwacht wordt van onze kleuterleidsters en van de onderwijzeressen in de laagste klassen van de scholen voor basisonderwijs, ontkomt niet aan een gevoel van mateloze ergernis. En daarom zeg ik: laat u niet doldraaien."

"Ik vind het een grof schandaal dat de Nederlandse jeugthuizen en clubhuizen nog niet echt gesubsidieerd worden voor de aanschaf van audiovisuele middelen." Daar zou namevertrouwen voor de toekomst geeft.

Onderwijs zonder denkbaar zonder expresievakken

"De grote tragiek is dat je tegen een berg aan blijft kijken die nauwelijks mindert. Er komt wel iets het is zo'n flut-beetje, zo'n misersakleinigheid, dat het weinig meer" en "Van mij hoort het niet van de lucht binnen de Oranje Vrijstaat. De alternatieve jonge-

Taalarme kinderen in nadeel

De politierechter veroordeelde de Notenkraakers wetens lokaalvredebreuk conform de eis tot honderd Gulden boete of tien dagen hechtenis.

Sinds de kabouters proberen de zwakzinnigen via het democratisch beinsel inspraak te geven, vernielen zij en zitten zij elkaar zelfs onder de gods-dienststles onder de rokken." Deze zelfs

van documentaires is gegoten. In de uitzendingen zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen: spel in de omgeving van het huis, de bouwspiegelplaats, creatieve vakanties, feest in het gezin, creativiteitscentra en jeugdateliers, weekendrecreatie, spel en speelgoed, de peuterspeelplaats, de muziekschool, boek en spel, het buurthuis. Uit het materiaal van de reeks worden twee films gekomponereerd, die de NSKV in haar werk gaat gebruiken.

Diversen

Binnen de lerarenorganisatie St. Bernardus is een werkgroep geformeerd van leraren expressievakken, die zich gaan bezinnen op de plaats en functie van de creatieve vorming in het onderwijs. Er is samenwerking met de NSKV gezocht om deskundige inbreng en advies te verkrijgen en tevens coördinatie met gelijksoortige initiatieven elders tot stand te brengen.

De situatie van het jeugdtheater is in 1971 op verzoek van het Nederlands Centrum van het Internationaal Theater Instituut door de stafmedewerker theater in kaart gebracht in een brochure, die is uitgegeven onder de titel 'Things seem better than they are'. De zelfde functionaris heeft ook meegewerkt aan het hoofdstuk 'toneel' van een kultuurnota, die de kulturele raad van Overijssel op verzoek van Gedeputeerde Staten heeft samengesteld.

Het in maart 1971 opgerichte overlegorgaan voor de sociaal-kulturele uitrusting, waaraan ook de NSKV deelneemt, heeft zijn eerste activiteiten ontplooid. Er is een advies uitgebracht over een nieuw te bouwen muziekschool in Emmeloord. Er zijn plannen ontwikkeld voor een bijscholingskursus voor beheerders van gebouwen voor sociale-kulturele doeleinden. Via dit overlegorgaan hebben wij deelgenomen aan de voorbereidingskommissie van de manifestatie 'De Andere Akkommodatie', die in oktober 1971 in Groningen is gehouden.

Het denken over creativiteitscentra, meer nog het denken over doelen en methoden van kunstzinnige vorming binnen deze centra, blijft een steeds terugkerend moment binnen het werk van de NSKV (zie het artikel over de drie te onderscheiden modellen). Ook wij hebben in onze contacten met deze centra de door bepaalde politieke partijen noodzakelijk geachte bezuinigingsmaatregelen moeten ervaren. Deze maatregelen betekenen in de praktijk, dat lagere overheden en deelnemers meer moeten gaan betalen voor de activiteiten van de creativiteitscentra. Waar, terecht, de meeste centra proberen voor zo laag mogelijke tarieven te blijven werken en ook de budgetten van de lagere overheden niet onbepaald zijn, zijn de verwachtingen voor de uitbouw van het werk de komende jaren bijna overal pessimistisch. De uit de veelheid van meningen blijkende noodzakelijke experimenten binnen deze centra dreigen dan ook sterk te worden beperkt, wat een ernstige rem op het werk zal

betekenen.

Op een aantal sociale akademies is de plaats van de kunstzinnige vorming opnieuw in studie genomen. Er wordt met vormen geëxperimenteerd, die integratie van kunstzinnige vorming en andere bij de kultureel werker veronderstelde inzichten en vaardigheden tot doel hebben. Kontakten, die in dit verband genoemd kunnen worden, heeft de NSKV gelegd met de dagopleidingen kultureel werk van de Haagse katolieke sociale academie en de Nijenburgh in Baarn, waar een medewerker speciaal belast met de kunstzinnige vorming zijn intrede heeft gedaan. De stafmedewerker vormingswerk heeft in 1971 weer een semester meegewerkt aan de part-time opleiding kultureel werk van de Nijenburgh.

De NSKV heeft, op verzoek van de vorige minister van CRM, dr.Marga Klompé, deelgenomen aan de kommissie die een landelijk platform voor de kulturele sektor heeft ontworpen als alternatief voor het Nederlands Cultureel Contact. In die groep hebben wij onze meest nabije medestanders getroffen van het Nederlands Centrum voor Volksontwikkeling (NCVO), de Nederlandse Jeugd Gemeenschap (NJG) en het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur (NOGC) en natuurlijk het NCC zelf.

Het rapport van deze kommissie, onder leiding van dr. K.Roessingh, is met bekwame spoed uitgebracht aan de zelfde minister die de opdracht had verstrekt, april 1971. Het stuk is nimmer bekend gemaakt of openlijk besproken. Ondanks de nodige gezamenlijke

aandrang is nooit iets vernomen van het ministerie van CRM dat eerst zoveel haast had. Waarmee de zoveelste poging om vastgelopen structuren te doorbreken vergeefs lijkt te zijn geweest.

Bestuur

Jan van der Harten (voorzitter), lid van het kollege van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant
drs. Albert van den Berg, directeur Kohnstamminstituut voor onderwijsresearch van de Universiteit van Amsterdam
Henk Bernlef, schrijver
Paul Beugels, directeur NSKV
ir. Wim Dekker, stafdocent cultureel werk Akademie voor Sociale en Culturele Arbeid, Groningen
Chris Jansen, onderwijskundig staf lid van de Schoolpedagogische Dienst, agglomeratie Arnhem
Maurice Koopman, stafmedewerker NSKV
Wim Meijer, lid van de Tweede Kamer
Ben Sies, directeur Kunststichting Eindhoven

De vergaderingen van het bestuur worden bijgewoond door:

mr. J.F.M.J. Jansen, raadadviseur voor culturele zaken bij het ministerie van CRM,
namens de minister van CRM
A. Meilink, inspekteur voortgezet onderwijs,
namens de minister van O & W
dr. J. van Riemsdijk, sekretaris van de Raad voor de Kunst,
namens deze raad

Medewerkers

Paul Beugels, directeur
Vera Asselbergs-Neessen, wetenschappelijk medewerkster
Albert van der Baan, stafmedewerker teater
Hanne-Wil Boekaar, directie-sekretaresse
Anny van Eyden, bureau-medewerkster
Jippe Hoekstra, stafmedewerker voortgezet onderwijs
Marianne Jansen, bureau-medewerkster
Maurice Koopman, stafmedewerker lager beroepsonderwijs
Bob Malmberg, stafmedewerker publiciteit
Carla Merkelbach, dokumentaliste
Henri van Merwijk, stafmedewerker basisonderwijs
Henk Mol, stafmedewerker vormingswerk
Pia Plas, staf-sekretaresse
Cok Rijnders, administrateur
Joke Spithoven, bureau-medewerkster

Uit het verslag van de 18e en 19e vergadering van de Tweede Kamer der Staten Generaal op 9 en 10 november 1971.

Behandeling van Hoofdstuk XVI van de Rijksbegroting CRM voor 1972.

drs. W. Wilbers (D'66):

'In de eerste plaats is de situatie van de muziekscholen ronduit bedroevend. Daar weet, naar ik aanneem, iedere geïnteresseerde in de Kamer zoveel van, dat ik daarover niet behoef uit te weiden. Wij hebben daarvoor deze dagen bijzonder sprekende cijfers ontvangen van de Stichting Overleg Muziekinstellingen. Wij stellen in onze amendementen voor de rijksbijdrage van ongeveer 2 mln. met 7 mln. te verhogen voor verbetering van de exploitatiemogelijkheden en voor uitbreiding van het werk. Dat lijkt een heel grote verhoging, maar dat is meer schijn dan werkelijkheid, want zelfs in ons voorstel is de rijksbijdrage, als ik het wel heb, nog maar een vijfde van de totale subsidies en komt een klein deel van de rest voor rekening van de provincies en een groot deel van toch al arme gemeentebesturen.'

dr K. van Dijk (VVD):

'Voor de muziekscholen is er geen verdere verbetering. De 3 pct-subsidie gaat nog niet omhoog; dit is te betreuren. Het zal niet kunnen, maar er rijzen toch weer vragen over de juistheid van ons subsidiesysteem, als het tenminste een systeem is. Muzikale en kunstzinnige vorming kunnen niet stoppen, want het behoort bij de vernieuwing van ons jeugdwerk en van ons onderwijs. De Stichting voor Kunstzinnige Vorming is wel

gedwongen op het ogenblik via het onderwijs te werken in het kader van de kunstzinnige vorming. Mijn vraag is dan ook: is hier sprake van een coördinatie van de Ministeries van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en Onderwijs en Wetenschappen?'

mr J.N.Scholten (ARP):

'In de Memorie van Toelichting wordt op blz. 5 de kunstzinnige vorming van fundamentele betekenis genoemd, een mooie uitspraak, die ik onderschrijf, maar waarvan het wel de vraag is in hoeverre deze waargemaakt wordt. De kunstzinnige vorming zou één van de basiselementen van het beleid kunnen worden, maar dan breder gesteld dan het in de Memorie van Toelichting gebeurt, waar het begrip in het kader van het kunstbeleid ten tonele wordt gevoerd. Ik geef er de voorkeur aan, dit te zien als een deel van de kunstzinnige vorming, een belangrijk deel eventueel, maar niet meer. Kunstzinnige vorming zou ik liever willen zien als creativiteitsontwikkeling, als het losmaken van creatieve potenties bij mensen van allerlei slag en leeftijd en bepaald niet als slijten van kunst aan de massa van de bevolking. Het is in de door mij beoogde zin een sub-doel van onderwijs en vorming en behoort als zodanig tot de *éducation permanente*. Hoe ziet de Minister deze samenhangen? Deelt de Minister mijn mening, dat hier sprake is van vormingsprocessen buiten, maar ook zeker in het onderwijs en dat dit voert tot overleg en coördinatie met onderwijs? Het gaat in het onderwijs niet alleen en niet allereerst om het aanleren van intellectuele zaken, maar meer om het tot ontwikkeling brengen van

talenten die in een mens schuilen.

Een concrete vraag: Hoe staat het met het ambtelijke overleg tussen de vijf directeuren-generaal van CRM en Onderwijs? In de regeringsverklaring wordt gesproken over de sociale en culturele bewustwording van de burgerij. Deze zal mijns inziens vooral in het onderwijs en de vorming daarbuiten moeten geschieden. Dat kan dan een fundamentele aanpak van de kunstzinnige vorming worden, met meer accent op vorming dan op kunst. Dat is wat anders dan een adhoc-beleid, dat deels intuïtief wordt gevoerd en dat voorts van veel toeval afhankelijk is.

Met dit onderwerp ben ik slechts één stap verwijderd van de muziekscholen, waarvoor in de begroting voor 1971 een begin is gemaakt met een verbetering van de wel zeer scheve subsidieverhouding voor het Rijk, neerkomend op ca. 4 pct van de werkelijke kosten, inclusief de verhoging van 6 ton in 1971. De verhoging kwam tot stand na krachtige aandrang hiertoe van mijn oud-fractiegenoot de heer Kieft en anderen. De thans fungerende Minister is daaraan ook niet geheel onschuldig. Het is betreurenswaardig dat de Minister voor 1972 geen verdere verbetering heeft kunnen voorstellen. Daardoor komen de muziekscholen, gelet op de stijgende kosten, nog meer in de moeilijkheden. Deze moeilijkheden zijn nu al niet gering en dat heeft er reeds toe geleid dat ongeveer de helft van de 160 scholen maatregelen heeft moeten nemen om het aantal leerlingen te beperken, terwijl vele de leerlingbijdragen zo hebben moeten verhogen, dat de democratisering van de muzikale vorming dreigt te worden aangetast. Van gemeenten en provincies is

terzake niets meer te verwachten. Dit is een knellende zaak. De discrepantie tussen de zgn. creatieve en reproductieve sector wordt hierdoor bepaald niet verminderd. Men hoeft nog niet op het standpunt van de Culturele Raad van Zuid-Holland te staan, dat 50 pct. van de lasten van het muziekonderwijs ten laste van het Rijk dient te komen, om te verklaren, dat de huidige situatie zeer onbevredigend is en niet bevorderlijk voor de amateuristische kunstbeoefening.'

P.J. van der Sanden (KVP):

'Dan nog een enkele opmerking over de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming. Nog steeds overheerst bij mijn fractie de opvatting, dat deze Stichting veel beter uit de verf zou kunnen komen als het fijnwrijven tussen de departementen van CRM en O & W eindelijk zou ophouden. De samenhang van het kunstbeleid met het basisonderwijs is voor ons dan ook evident aanwezig. Noch in de Memorie van Toelichting van de CRM-begroting noch in die van Onderwijs vind ik over de problemen tussen deze departementen over de Stichting iets terug. Er is, mijnheer de Voorzitter, een onderzoekplan gemaakt. Dit ligt thans op het Departement van deze Minister. Is de bewindsman bereid, dit plan grondig te bestuderen? Daaruit zou immers kunnen voortvloeien, dat een bestuurlijke beleidsstructuur wordt opgesteld, samen met O & W, dat een fundamenteel onderzoek ook werkelijk tot stand komt, samen met O & W, en dat beslist wordt, welke bewindsman als eerst verantwoordelijke deze zaak tot zich trekt. Ik zou de Minister willen vragen een nota, los van de kunstnota,

„Marie wordt wijzer, bedenk nou toch meid,
wie niet wil leren, heeft later zo'n spijt”...

1
-
-
-
n
e

Scholen moeten voortaan zelf kunst kopen

Vertegenwoordigers van de leraren-
verenigingen voor de expressievak-
ken hebben in een brief aan de mi-
nister van Onderwijs gezegd, dat de
vermindering van het aantal lessen
bij het middelbaar onderwijs van 32
tot 30 een tweede dreun voor de ex-
pressievakken betekent.

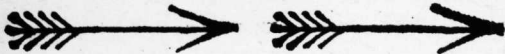
steit. Maar voor het zoeken naar nieuwe zekerheden ontbreekt het de
onderwijzers en leraren aan tijd om zich om te scholen of om te
experimenteren. Het gevolg is, dat de goedwillenden onder hen, die het
tóch doen, de grenzen van hun eigen psychische en fysieke mogelijkheden
overschrijden en dat anderen een makkelijk alibi hebben om alles bij het
oude te laten.

DEN HAAG, 2 febr. — Een relatief te klein deel van de onderwijs-
gelden gaat naar basis- en kleuteronderwijs en heel in het bijzonder
naar de werkende jongeren. Dat wil niet zeggen dat het wetenschap-
pelijk onderwijs te veel beslag legt op de financiële middelen, maar

Muziekonderwijs in moeilijkheden

U
r
e
n
n
y
t

DEN HAAG, 13 nov. — Bij het mi-
nisterie van Onderwijs is als gevolg
van de bezuinigingen een afdeling
weggesaneerd, die vijftien jaar lang
middelbare scholen voorzag van
kunstwerkjes.

over deze problematiek, die toch niet zo omvangrijk is, aan de Kamer te willen uitbrengen. Tenslotte nog één vraag: Minister Klompé heeft verleden jaar aan de Kamer een nota toegezegd over de creativiteitscentra. Mag ik vernemen wanneer de Kamer deze nota tegemoet kan zien?'

Minister P.J. Engels:

'De geachte afgevaardigde de heer Van Dijk heeft gesignaleerd dat bepaalde activiteiten op het terrein van de kunstzinnige vorming noodgedwongen via het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen moeten lopen. Het schijnt mij toe, dat wij wat dit betreft niet te snel een verdeling van de kunstzinnige vorming op bepaalde terreinen moeten maken. Het gaat niet alleen om de aspecten die de kunstzinnige vorming met het kunstbeleid verbinden, maar ook om de aspecten die eigen zijn aan de vorming in het algemeen. Zo lijkt de vraag naar de toedeling aan enig departement of departementale sector van minder belang dan de vraag, in hoeverre op dit terrein werkelijk iets gebeurt. Het gaat ook om de vraag, of er voldoende overleg is. Vanuit mijn Departement wordt op verschillende terreinen de kunstzinnige vorming bevorderd. Met name in de onderwijssector krijgt zij steeds meer de aandacht. Er is sprake van een intensief interdepartementaal overleg tussen het Departement van Onderwijs en Wetenschappen en CRM. Dit overleg vindt onder andere plaats in het directoraat-generaal-overleg. De geachte afgevaardigde de heer Scholten heeft hierover gesproken. Ik ben in dat verband bereid bij mijn ambtgenoot voor Onderwijs en Wetenschappen te

bepalen, dat bij vermindering van lesuren met name aan de kunstzinnige vorming geen afbreuk zal worden gedaan.

De geachte afgevaardigde de heer Van der Sanden heeft ook gesproken over de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming (NSKV). De NSKV wordt door CRM gesubsidieerd, maar zij beweegt zich voor een belangrijk deel op het terrein van het onderwijs. Zij beweegt zich dus ook op het terrein van mijn ambtgenoot van O & W. Ik behoef slechts de discussie over de ontwerpwet inzake het basisonderwijs en de informatiemap voor de scholen voor het basisonderwijs in herinnering te brengen.

De NSKV is er zich in de afgelopen jaren in toenemende mate van bewust geworden, dat het wenselijk is, nadere contacten met het Ministerie van O & W te onderhouden. Op verzoek van de NSKV heeft O & W ook een waarnemer in het bestuur aangewezen. In een enkel geval is door O & W ook een bestemmings-subsidie verstrekt. Van 'fijnwrijven' van de NSKV tussen de departementen van O & W en van CRM - ik meen dat de heer Van der Sanden dit woord bezigde - is naar onze mening geen sprake. Het is in ieder geval volstrekt niet de bedoeling, ook niet ten aanzien van de onderzoekvoorstellen, die op dit ogenblik zijn voorgelegd. In het kader van de 'commissie voor het onderzoek naar de onderwijskunde van de kunstzinnige vorming' liggen voorstellen ter tafel voor een inventariserend onderzoek naar de verschillende probleemgebieden. Van de zijde van de NSKV is een voorstel gekomen, dat daarmee in zeker opzicht een gelijkenis vertoont. Binnenkort zal er op het Departement een bespreking

plaatsvinden om de verschillen en de overeenkomsten nader te bezien.

Samenvattend ben ik het met de geachte afgevaardigde eens, dat de kunstzinnige vorming van uitermate groot belang is. Het gaat inderdaad om het tot ontwikkeling brengen van het creatieve van de mens, waaronder ik - om alle misverstanden te voorkomen - ook versta het leren inzicht krijgen in wat kunstenaars hebben voortgebracht en voortbrengen.

Ik ben met de geachte afgevaardigde de heer Scholten van mening, dat in alle beleidssectoren van dit Departement de bevordering van de creativiteit een grote rol kan spelen. Dit geldt voor het vormingswerk, de volkshogescholen, het jeugd beleid en de éducation permanente in het algemeen.

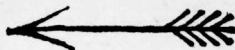
Ik wijs er op dat het onze opdracht zal zijn, de kunstzinnige vorming en ook een instituut als de NSKV in dat geheel ook binnen ons Departement meer operationeel te maken.

Ik kom voorts aan de muziekscholen. Evenals in voorgaande jaren is van verschillende zijden aangedrongen op een verhoging van de rijksbijdragen in de kosten van het muziekschoolonderwijs. In de Memorie van Toelichting is gesteld, dat een zodanige structurele verhoging, dat ook een werkelijke oplossing voor de bestaande moeilijkheden zou kunnen worden geboden tegen de achtergrond van andere gebiedende eisen niet mogelijk was. Niettemin grijp ik de gelegenheid aan, nader op het vraagstuk als zodanig in te gaan.

Ik wil de discussie niet verengen tot uitsluitend de vraag, of er financiële middelen zijn om de muziek-

scholen van rijkswege meer te steunen. Het komt mij voor dat er ook aanleiding is voor een meer principiële bezinning op de subsidiëring van muziekscholen. Wat is de ratio daarvan? Waar liggen de grenzen van verantwoordelijkheid voor de rijksoverheid? Met name is belangrijk, hoe de subsidiëring aan de muziekscholen zich verhoudt tot de subsidiëring op overige gebieden van creativiteitsbevordering. Ik denk aan de creativiteitscentra, waarin ook de muziekscholen vaak een rol spelen. Daarom wil ik op korte termijn deze zaak in studie nemen.

Het komt mij voor dat men daarbij zou kunnen overwegen, hoe groot de spreiding is van de kring, die mede door subsidie wordt bereikt en in hoeverre het algemeen vormingsbelang in het geding is. Bij de subsidiëring van muziekscholen betekent dit, dat ik geneigd ben, prioriteit te verlenen aan groepsonderwijs, algemene muzikale vorming en ensemble-musiceren boven het veelal individuele instrumentale onderwijs. Ook ben ik geneigd prioriteit te geven aan het algemeen belang van een zo breed mogelijke muzische activiteit boven het meer particuliere profijt van een gespecialiseerde studie op basis van een meer specifieke belangstelling, hoe waardevol dit laatste ook is.'

Aldoende

doe-blad voor mensen die met vorming van jeugd en jongeren bezig zijn, in het bijzonder voor het onderwijzend personeel van de basisschool; vol praktische zaken op het gebied van de dramatisch-verbale, de beeldende, de muzikale, de dans- en bewegingsexpressie en de audio-visuele expressie

verschijnt zes maal per cursusjaar in losbladige afleveringen van veertig pagina's
prijs per jaargang, inclusief opbergband f 45,-

NSKV '71, informatie en stellingname over kunstzinnige vorming

ervaringen en opvattingen van de medewerkers van de NSKV, bedoeld als een eigen wijze van jaarverslaggeving
prijs f 3,50

Commentaar op het voorontwerp van een wet op het basisonderwijs

kritische kanttekeningen van een door de NSKV ingestelde werkgroep, die het voorontwerp heeft getoetst op mogelijkheden die het biedt voor een verdere ontplooiing van de kunstzinnige vorming in de toekomstige basisschool
prijs f 2,90

Informatie betreffende langdurige applicatiecursussen uitgangspunten, doelstelling en inhoudsbeschrijving van de applicatiecursussen kunstzinnige vorming, die de NSKV op touw heeft gezet voor het onderwijzend personeel van de basisschool
prijs f 1,50

Muzische vorming, discussiestuk V

stand van zaken en perspectief van de muzische vorming, onderdeel van een door de Commissie Basisonderwijs (KOV/KPC) uitgebracht rapport
prijs f 2,50

Blokuren voor kunstzinnige vorming

theorie en praktijk van een integratieproject van kunstzinnige vorming in het lager beroepsonderwijs. het project wordt uitgevoerd door groepen van scholen (kerngroepen), die in hun roosters blokken van uren plannen voor kunstzinnige vorming
prijs f 2,50

in voorbereiding:

Kortom

voorlopig zes maal per jaar verschijnend informatiebulletin met korte, zakelijke, prikkelende berichten over kunstzinnige vorming en alles wat er nauw mee samen hangt
eerste aflevering verschijnt vermoedelijk in oktober 1972
abonnementsprijs f 10,- per jaar

Te bestellen bij:

Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming
Muurhuizen 9
Amersfoort
telefoon 03490-17343

De NSKV is een landelijk studie- en dienstencentrum
op het gebied van de kunstzinnige vorming.

De NSKV is er voor het onderwijs, het jeugd- en
jongerenwerk, het vormingswerk met volwassenen,
de kunsten, de overheden en hun instellingen.

De NSKV is er wellicht ook voor u.

Schrijf:

Muurhuizen 9 Amersfoort

Of bel: 03490-17343

DEC. 1972

Dr. E. BOEKMANSTICHTING
AMSTERDAM

Ontwerp Kees Nieuwenhuijzen
Zetwerk Thespa Amsterdam
Druk J.Muusses nv, Purmerend